

TMMOB
III. KADIN SEMPOZYUMU
23 Şubat 2019
Ankara

İÇİNDEKİLER

3. Kadın Sempozyumu Programı.....	3
3. Kadın Sempozyumu Açılış Konuşmaları.....	7
3. Kadın Sempozyumu Bildirileri.....	15

45. DÖNEM TMMOB KADIN ÇALIŞMA GRUBU

ADI SOYADI	ODA ADI
Ezgi PEKŞEN SOYSAL	BİLGİSAYAR M.O
Hazal KAYA	
Vildan ÖZMEN	ÇEVRE M.O
İlkin YİĞİT	
Meliha Işık GÜRBULAK	ELEKTRİK M.O
Saadet Nuruillah GÜLEÇ	
Çağır KADEROĞLU	FİZİK M.O
	GEMİ M.O
	GEMİ MAK. İŞL. M.O
Serap DAĞDELEN	HARİTA ve KAD. M.O
Pınar Yeşim LİMANDAL	
Ş.Şılay ÖZDEMİR	İÇMİMARLAR O.
Melisa SAUD	
Buket ÇELİK	İNŞAAT M.O
Serap DEDEOĞLU	
Şenay GÜNEŞ	JEOFİZİK M.O
H.Ayla ÇELENK	JEOLOJİ M.O
Hatice BARIŞ	
Demet EVYAPAN	KİMYA M.O
İmren TAŞKIRAN	
Pelin KERTMEN	MADEN M.O
İmge TÜRÜKLÜ	
	MAKİNA M.O
	METALURJİ M.O
Nuray KÖKEN	METEOROLOJİ M.O
Leman ARDOĞAN	MİMARLAR O.
Hacer TÜREL	
	ORMAN M.O
	PETROL M.O
Fatma DOĞAN	PEYZAJ M.O
Ceren İLTER	ŞEHİR PL.
Kübra ÇAMUR	
Esen Leyla İMREN	TEKSTİL M.O
Handan TEMEL	
Satıgöl KAYA	ZİRAAT M.O
Züleyha KAHRAMAN	

SORUMLU TMMOB YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

Ayşegül İBİCİ ORUÇKAPTAN (Peyzaj Mimarları Odası)

Ayşegül AKINCI YÜKSEL (Meteoroloji Mühendisleri Odası)

Deniz KİMYON (Şehir Plancıları Odası)

TMMOB 3. KADIN SEMPOZYUMU PROGRAMI

09.00-09.30 Kayıt

09.30-10.00 Açılış Konuşmaları

TMMOB Kadın Çalışma Grubu Başkanı **Işık GÜRBULAK**

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi **Ayşegül İBİCİ ORUÇKAPTAN**

10.00-11.00 EKONOMİK KRİZİN KADIN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Moderatör: **Ezgi PEKŞEN SOYSAL** (TMMOB Kadın Çalışma Grubu - BMO)

Konuşmacılar: Doç. Dr. **Emel MEMİŞ** (Ankara Ün. SBF)

Dr. **Özge İZDEŞ TERKOĞLU** (İstanbul Ün. Öğretim Üyesi)

11.00-11.15 ARA

11.15-12.00 SORU-CEVAP

12.00-13.00 ÖĞLE YEMEĞİ ARASI

13.00-14.00 YEREL YÖNETİMLERDE KADIN

Moderatör: **Buket ÇELİK** (TMMOB Kadın Çalışma Grubu - İMO)

Konuşmacılar: **Satı BURUNUCU** (TÜMBELSEN Merkez Yönetim Kurulu Üyesi)

Prof. Dr. **Gülşay GÜNLÜK ŞENESEN** (İstanbul Ün. SBF Öğretim Üyesi)

14.00-14.45 SORU-CEVAP

14.45-15.00 ARA

15.00-17.50 FORUM

Moderatörler: **Işık GÜRBULAK** (TMMOB Kadın Çalışma Grubu - EMO)

Serap DAĞDELEN (TMMOB Kadın Çalışma Grubu - HKMO)

17.50-18.00 KAPANIŞ

TMMOB
III. KADIN SEMPOZYUMU
AÇILIŞ KONUŞMALARI

Işık Gürbulak (TMMOB Kadın Çalışma Grubu Başkanı)

Merhaba,

TMMOB'un cesur yürekli, mücadeleci Mimar, Mühendis, Şehir Plancısı ve aday kadınları; sizlere ve konuklarımıza 45. Dönem Kadın Çalışma Grubu adına HOŞGELDİNİZ diyorum.

10 yıl önce düzenlenen ilk kadın kurultayı ile kadın çalışmalarını kendi örgütlülüğü içerisinde kurumsallaştıran TMMOB, o günden bu güne 5 MMŞP Kadın Kurultayı ve 2 Sempozyum düzenlemiştir.

Bu etkinlikler ve yerel kurultaylarla öncesinde sadece kendi odalarında bir araya gelen kadınlar, farklı disiplinlerde ve farklı şehirlerdeki kadınlarla diyalog kurmuş, bunun sonucu kadınlar arası işbirliği, sinerji, etkileşim güçlenmiş, Cinsiyet Ayrımcılığı Takip Sekreteryası CATS yönetmeliği hazırlanarak hayata geçirilmiştir. Henüz istediğimiz etkinlikte olmasa da takip sekreteryası zaman içerisinde başvuruların artması ile, başvuranlarla dayanışmayla, her birimizin sahip çıkmasıyla gelişeceğine ve TMMOB'un diğer örgütlere referans teşkil edecek bir birimi haline geleceğine inanıyoruz. TMMOB örgütlülüğü içinde kadın çalışmalarının kurumsallaşması ve yaygınlaşması önemli ve değerli kazanımlarımızdır.

13 Ocak 2019 tarihinde İKK ve Oda Kadın komisyonu temsilcileri ile bir araya geldik ve ülkede geçmişten bugüne tekrar eden krizlerin öncelikle ve en çok kadınları etkilediğinden hareketle bu sempozyumda siyasal ve ekonomik kriz konusunu ele almaya; yaklaşan yerel seçimler öncesi yerel yönetim uygulamalarının kentlerde yaşayan kadınları nasıl etkilediğine sözlerimizi söylemeye karar verdik. İşte şimdi "Kriz, Kent, Kadın" başlıklı 3. Kadın Sempozyumunu gerçekleştirmek üzere buradayız.

Sevgili kadınlar,

Yerel Yönetim seçimlerine çok az bir zaman kaldı. Sempozyumumuzda bu konuya da geniş bir zaman ayırdık. O nedenle burada uzun uzun açmayacağım.

Her ne kadar an itibariyle yerel yönetim seçimleri bir genel seçim havasına sokulmuşsa da esasen yerel yönetimler halkın yerel ve ortak gereksinimlerinin ilk elden karşılanması ve hizmetin ilk elden verilmesi esasına dayalı, özerk- demokratik ve etkin yerinden yönetimi ifade eder. Bu nedendir ki, yerel yönetimlerin katılımcılığı benimseyen, temel kentsel sorunların olabildiğince toplumun tüm katmanlarının mutabakatı ile çözüleceğine inanan, şeffaf, hesap vermeye ve demokratik denetime açık, gücünü halktan alan yönetimler olmaları beklenir.

Günümüz Türkiye'sinde bu beklentinin ne kadar karşılandığı hiç kuşkusuz tartışmalıdır. 17 yıllık AKP iktidarı döneminde yerel yönetimler, gerek ekonomik yaptırımlarla, gerekse iktidarın Yasa ve Yönetmeliklerle üzerlerinde kurduğu otoriteyle, her geçen gün biraz daha merkezi idarenin boyunduruğu altına girmiştir.

Bugün artık kentlerimiz ve doğal çevresi rant alanına dönüşmüş, tüm kamusal hizmetler ticarileştirilmiş durumdadır. Mahallelerimiz, sokaklarımız kentsel alt yapı hizmetlerinden yoksundur ve plansız kentleşmenin bir sonucu olarak kent içi ulaşım sorunu pek çok kentimizde içinden çıkılmaz hale gelmiştir.

Bu kargaşanın sosyal yanında ise kent yaşamı kadınlar için giderek daha güvensiz hale geliyor. Sokak biz kadınlar için her zamankinden daha tehlikeli artık.

Birliğimizin gerçekleştirdiği OHAL KHK'ları İle İhraç Edilen Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Sorunları Çalıştayı Sonuç Bildirgesi'nde yer verilen bilgilere göre, 2016-2018

yılları arasında 2 yıl boyunca yayınlanan 15 ayrı ihraç KHK'sı ile 130 bine yakın kamu çalışanı görevlerinden ihraç edildi. Bunlardan yaklaşık 7 bin 500'ü, KHK'larla ya da Komisyon Kararıyla işlerine geri döndü. Halen yaklaşık 122 bin kişi ihraç durumda bulunuyor. İhraç edilenler arasında 4543 KESK üyesi kamu çalışanı var. Bu salonda aramızda bulunan bazı kadın arkadaşlarımız da dahil, çoğunluğu kayyum atanan belediyelerden olmak üzere 3 binin üzerinde mühendis, mimar ve şehir plancısı işlerinden edildi. Bununla da kalınmadı gerek Yasa ve Yönetmeliklerle gerekse de korku iklimi yaratılarak başka işlerde çalışmalarının da önü kesildi. Atılan tüm kadın meslektaşlarımızın bir an önce işe iadesi öncelikli çabamızdır.

Ülke genelindeki nüfus artışı da dikkate alındığında son 17 yıl içinde kamuda güvenceli istihdam % 15'ler oranında düşüş kaydetmiştir. Kamuda istisnai olarak çalıştırılması planlanan sözleşmeli kamu çalışanları giderek artan sayıları ile devlet memurlarının yerini almaktadır.

İşsizlik genç, kadın meslektaşlarımızın en can yakıcı sorunudur. Yeni mezun meslektaşlarımız işgücüne, çalışma yaşamına dâhil olamamaktadır. Daralan meslek alanları, neredeyse sıfır noktasına inen üretim ve buna bağlı azalan istihdam... Bu kriz durumuna bağlı olarak "Bugün ülkemizde eğitilmiş işsizlik oranı resmi rakamlara göre % 20'ye yakındır. Mühendislik eğitimi alanların neredeyse dörtte biri meslek dışı işlerde çalışıyor ya da işsizdir. Meslek alanlarımızda işsizlik yaklaşık olarak % 25'ler seviyesine ulaşmıştır. Çalışan üyelerimizin yaklaşık % 75'i yoksulluk sınırının altında ücret almakta, önemli bir kesimi de meslek dışı alanlarda çalışmaktadır.

Kadın mühendis, mimar ve şehir plancıları ise mesleklerinin genel sorunları yanı sıra bir de cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunlar ile uğraşmaktadır. İstihdam olanaklarının daralması kadınlarla erkekler arasındaki işsizlik uçurumunu daha da derinleştirmektedir. Ülkemizde iş piyasasında cinsiyet ayrımcılığı hayli yaygındır. Kadın mühendis, mimar ve şehir plancıları istihdam olanakları açısından iki kat daha sıkıntılıdır.

Ülkemizde son 18 yıldır ivmelenerek artan bir şiddet yaşanıyor. Kadın, çocuk olarak bireyleri dışlayıp aileyi ve ataerkiyi ön plana çıkaran sistematik uygulamalar; mirasyedi ekonomik politikalar sonucu hiç azalmayan, bitmeyen giderek kronikleşen krizin yarattığı çaresizlik duygusu ile birleşip, toplumun en güçsüz kesimlerine yani kadınlara, çocuklara ve hayvanlara yönelen şiddet, taciz, tecavüz, cinayet haberleri içimizi yakıyor. Hatta kocası Şükrü Şengül tarafından öldürülen Döndü'nün kocasından 8 yaşındaki kızını taciz ettiği için boşanmak istediği için öldürüldüğü bilgisi tacizin tecavüzün ve şiddetin ne kadar içiçe geçtiğini bir tokat gibi yüzümüze vuruyor. Gün geçmiyor ki bir kadın veya çocuk öldürülmesin, şiddete, tacize uğramasın; hayvanlara uygulanan şiddet ve tecavüz haber bile olmuyor. Üstelik öldürüldükten sonra da şiddet bitmiyor. Şule Çet'in ölümünün ardından genç kadından alınan numuneler Adli Tıp Kurumu'na geç gönderiliyor, şüpheliler adli kontrol şartıyla serbest bırakılıyor, delillerin karartılmasına göz yumuluyor, karalama kampanyaları ile kamuoyunda algı yönetimi yapılıyor kısaca şiddete savunma avukatları, adli tıp uzmanları, savcılar ve hakimler eliyle devam ediliyor.

Yasa değişiklikleri ile çocuk istismarcılarına af girişimi gündemden düşmüyor/düşürülmüyor.

Hatice Kaçmaz'ın katiline "tutku derecesinde sevgi" indirimi yapılırken, sistematik tecavüzdü başka kurtuluş yolu bulamayıp, tecavüzcüyü öldürmek zorunda kalan Nevin'i indirimsiz müebbet hapisle cezalandırıyor erkek egemen yargı. Biz kadınlar böyle öldüren, öldüren sevgiler istemiyoruz ve "Eşitsiz Aşka Hayır" diyoruz.

Bu yılın başında kadınlar birlikte güçlü hareketinin İstanbul buluşmasında, ülkenin her kesiminden kadınların bir arada yarattığı enerjiye sevinirken, 15 Ocak'ta Sayın Erdoğan'ın 2013 yılında Kahire'de yapılan İslam Kalkınma Konferansında imzaladığı ve kadına yönelik birçok gerici İslami uygulamayı kapsayan anlaşma maddelerinin yasalaştırılması talimatıyla sarsıldık. Tabidir ki bu ülkenin aydınlık yüzü olan TMMOB, yasalaşma çalışmalarını takip edecek, gelişmeleri daha geniş kapsamda ele alıp değerlendirecek. İslami yaşam dayatmalarına karşı sözümüzü hep birlikte söyleyeceğiz.

Bu hafta bir başka gerici açıklama ise YÖK Başkanı Yekta Saraç'tan geldi. Hepimizin yüreğine acıyla kazınan Özgecan'dan sonra bir kadın akademisyen, Ceren Damar Şenel'in öldürülmesinin ardından üniversitelerde başlatılan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesini, "Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal değerlerimize mütenasip olmadığı" gerekçesi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kavramının ders müfredatından çıkarılacağını belirtti.

Bu dönem Kadın Çalışma Grubu Çalışma Programına aldığımız Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimleri ile ilgili çalışmalarımıza hız vereceğiz ve sizlerin de katkısıyla tüm TMMOB üyelerine yaygınlaştırmayı hedefliyoruz.

Gezi sonrasındaki birçok kurmacadan birinde "Kabataş'ta benim başörtülü bacıma şiddet uyguladılar" diyenler, TAYAD üyesi öğrenci bir kadın olan Merve Demirel'i gözaltına alırken başörtülü olmasına hiç aldırmandan açıkça taciz ettiler ve özür dilemek yerine kabahatlerinden daha büyük açıklamalarla örtbas etmeye çalıştılar.

Oysa ki, Gezi'de bu ülkenin ağacına parkına sahip çıkan, vatanseverliği ile memleketinin her değerine korumayı kendine ilke edinmiş bir Mimar, Sevgili Mücella Yapıcı, "TC hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs" ile suçlanarak, ağırlaştırılmış müebbet hapisle yargılanıyor. Gerek örgütümüz TMMOB, gerekse biz TMMOB'li kadınlar Mücella'nın yanındayız, yanında olacağız.

Tıpkı, direnişleri 284 gündür devam eden Flormar çalışanı kadınlarla birlikte "Flormar değil direniş güzelleştirir" dediğimiz ve kadınlar olarak kadın çalışanlarına bunları yapan firmanın markalarını kullanmadığımız gibi...

Biz kadınların gündemi yoğun ve acılarla, baskıyla, şiddetle örülü ama diğer yandan söyleyecek sözümüz, değiştirecek gücümüz var!

Zaman fikir ayrılıklarına takılıp oyalanma zamanı değil, enerjimizi hedeflerimiz doğrultusunda birleştirerek, evde, okulda, ofiste, şantiyede, sokakta biz kadınlara yönelik her türlü baskı, şiddet, mobbing ve ayrımcılıkla mücadele etme zamanı.

Katıldığınız için tekrar teşekkür ediyor ve bugünün akşamında iyi bir sempozyum yaşadık duygusuyla ayrılmanızı diliyorum.

Arsızlıkla damgalanan

boş kinayelere gülen bendim

kendi varlığımın sesi olayım istedim

yazık ki "kadındım"

şimdi Örgütümüzde yeni bir teamülün başlangıcı olması dileğiyle şimdi TMMOB Yönetim Kurulu adına açılış konuşması yapmak üzere Kadın çalışmalarından sorumlu Yönetim Kurulu üyesi Peyzaj Mimarı Sn. Ayşegül İbici Oruçkaptan'ı kürsüye davet ediyorum.

Ayşegül İbici Oruçkaptan (TMMOB Yönetim Kurulu adına konuşan Yönetim Kurulu üyesi)

TMMOB'nin aydınlık yüzlü, güzel kadınları,

Hepinizi TMMOB Yönetim Kurulu adına saygıyla selamlıyorum. 3. Kadın Sempozyumumuza hoş geldiniz. TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz'ın selamını sizlere iletiyorum.

Öncelikle, TMMOB Yürütme Kurulu üyesi bir kadın arkadaşınız olarak şu an sizlerin karşısında olmaktan onur duyduğumu ifade etmeliyim.

Değerli arkadaşlarım,

An itibariyle ülke gündeminde oldukça önemli bir yer işgal eden ekonomik kriz ve yerel yönetimler gibi iki önemli konu başlığını kadınlar cephesinden irdeleyerek örgütümüz çalışmalarına katkıda bulunacak bu Sempozyumu düzenleyen Kadın Çalışma Grubumuza, etkinliğimize emeği ve katkısı bulunan tüm dostlara, etkinlik konuşmacılarına, siz katılımcılara yürekten teşekkür ediyorum.

Bu vesileyle KHK ile işten atılarak neredeyse yaşam hakları ellerinden alınan tüm mühendis, mimar şehir plancısı kadınları, aylardır yağmur yağ, soğuk sıcak dinlemeden direnen Flormar işçisi kadın emekçileri ve direnen tüm kadınları selamlıyor, her zaman yanlarında olacağımızı ifade etmek istiyorum.

Evet Sevgili Arkadaşlar,

Sarsıcı bir kriz döneminden geçiyoruz. Yıkıcı etkilerini 24 Haziran seçimlerinden sonrasında hissetmeye başladığımız ekonomik kriz tüm hayatımızı olumsuz etkilerken medya manipülasyonlarıyla görünmez kılınmaya çalışılıyor.

Son açıklanan verilere göre Türkiye'de sanayi üretimi yüzde 5,7 oranında azalırken işsizlik ise yüzde 11,4'e çıktı. Toplam işsiz sayısı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre 330 bin kişi artarak 3 milyon 749 bin kişiye ulaştı.

Halkın yaşamını sürdürmesini güçleştiren bu ekonomik krizin nedeni, bu ülkenin mühendis, mimar ve şehir plancıları olarak her vesileyle söylediğimiz üzere yıllardır uygulanan, üretim yerine ranta, sanayileşme yerine inşaata, teknoloji yerine betona dayalı ekonomi politikalarıdır. Ekonomi yönetiminin yanlış politikaları ülkemizde düzenli ve giderek daha sık aralıklarla krizlere neden olmakta, yaşanan her kriz, halkın daha fazla yoksullaşmasına, ülke varlıklarının değersizleşmesine yol açmaktadır. Emeğiyle geçinen kesimlerin krizler karşısında dayanma gücü azalmakta, krizlerin toplumsal maliyeti artmaktadır.

Ülkemiz bu denli büyük bir krizle boğuşurken, AKP'li yöneticiler Osmanlı'nın son dönemi olan dağılma ve yıkılma döneminde olduğu gibi şaşaalı ve savurgan bir yaşam sürmektedir.

Uzun bir süre boyunca ekonomik krizi yok sayan iktidar, nihayetinde "Yeni Ekonomik Program" adını verdiği bir tür IMF programı ile krize karşı mücadele edeceğini açıklamıştır. Oysa biz çok iyi biliyoruz ki, bu türden programlar "kemer sıkma" adı altında vatandaşın cebindeki üç kuruş parayı da gaspetmeye yöneliktir ve halkımızı daha da yoksullaştırmaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

Nitekim siyasal iktidarın çözüm önerisi, ekonomiyi küçültülerek krizin bedelini emeğiyle geçinen yoksul kesimlere ödetmek olmuştur. Temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları, vergiler ve kredi maliyetleri artırılmış, yoksul kesimlere sağlanan sosyal yardımlar, burslar ve sağlık

yardımları azaltılmıştır. Kriz gerekçesiyle insanlar işsiz bırakılmakta, ücretler baskı altına alınmaktadır.

Hiç kuşkusuz bu kıyımdan en büyük pay kadınlara düşüyor. Olağan koşullarda dahi erkek meslektaşlarıyla eşit şartlarda çalışma hakkından yoksun olan kadınlar kriz dönemlerinde de işten ilk çıkarılanlar oluyor.

Sevgili Arkadaşlar,

Siyasetin gündeminde 31 Mart'ta gerçekleştirilecek yerel seçimler, halkın gündeminde ise varlığını her geçen gün daha fazla hissettiren ekonomik durgunluk var. 2018'in son çeyreğini sifıra yakın büyüme ile kapatan ülke ekonomisinde 2019'un "kriz yılı" olacağı, büyümedeki gerilemenin yerini küçülmeye bırakacağı, buna bağlı olarak işsizliğin, hayat pahalılığının ve yoksulluğun artacağını görmek için kahin olmaya gerek yok.

Ekonomik büyümede sert düşüş, yüksek enflasyon, durma noktasına gelen yatırımlar, artan işsizlik... Türkiye yerel yönetim genel seçimlerine işte bu atmosferde giriyor.

Evet, yerel seçimlere kriz koşulları altında gidiyoruz. Fakat bu krizi sadece ekonomik krize indirgemek gerekiyor. Çünkü Türkiye aslında, derin bir siyasal kriz yaşıyor. Bu kriz ekonomik krizin patlak vermesinden çok önceleri başladı ve hala sürüyor.

2007 yılında toplumun siyasal İslam çerçevesinde biçimlendirmesine yönelik olarak Gülen Cemaatiyle kol kola yürütülen siyasi davalar;

2010 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle yargının tümüyle siyasallaşması ve iktidarın güdümüne girmesi;

2013 yılında yaşanan Gezi Direnişinin şiddetle bastırılması;

7 Haziran 2015 seçimlerinde bozguna uğrayan AKP'nin iktidarı bırakmamak için ülke genelinde yarattığı kaos ve şiddet politikası;

15 Temmuz Başarısız darbe girişimi sonrasında ilan edilen ve 2 yıl süren OHAL ile ülkenin tümüyle baskıcı bir yönetim biçimine bürünmesi, yaşanan hukuksuzluklar, baskılar...

ve nihayetinde OHAL Koşulları altında yapılan Anayasa Değişikliği ve Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş;

Çoğulcu demokratik sistemin kuvvetler ayrılığı ve hesap verme ilkesi yerine tek adam rejimini inşa etmeyi hedefleyen AKP'nin baskıyla ve zorla inşa etmeye çalıştığı “ Yeni Türkiye” için yaşattığı siyasal krizin temel durakları olarak öne çıktı.

Kuruluş felsefesini siyasal islama dayandıran varoluşunu toplumu ayrıştırma ve kutuplaştırma ile sağlayan AKP bu süreçte yarattığı korku iklimiyle ülkenin tüm kurumlarını, tüm basın-yayın organlarını, toplumsal muhalefetin tüm örgütlü yapılarını baskı ve kontrol altına almaya çalışmıştır ve çalışmaya devam etmektedir.

İçinden geçtiğimiz derin kriz, 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilecek olan Yerel Seçimlerinin siyasal önemini de artırıyor. AKP, bu seçimlerin siyasal önemini bildiği için, yaşanan krizi derinleştirmek pahasına vergi indirimlerine, vergi aflarına devam ediyor. Bugüne kadar olduğu gibi bu seçimleri de yerel yönetim politikalarıyla değil, yürütmeyi elde tutmanın avantajlarıyla ve tehdidiyle kazanmak istiyor.

Oysa yerel yönetim politikaları, halkın gündelik yaşamının en önemli belirleyicisidir. Bu yanı sıra da TMMOB ve bağlı odalar olarak üzerinde en fazla durduğumuz konuların başında yerel yönetimler gelmektedir.

Değerli Arkadaşlar,

Bugün kentlerimize baktığımızda, barınma, altyapı, ulaşım, enerji, sağlık, eğitim, kültür ve çevre, konularında sorunlar bulunmaktadır. Aynı zamanda, kentlerimiz, deprem, sel, heyelan ve yangın gibi afetlere de hazırlıklı değildir. Bu durum bugüne kadar izlenen, toplumsal çıkarları göz ardı eden ve insan yaşamını hiçe sayan yerel yönetim politikalarının yanlışlığının en açık göstergesidir.

Başta su, elektrik, doğalgaz ve ulaşım olmak üzere temel kentsel altyapı hizmetleri ile eğitim, kültür, sağlık, çevre vb. alanlarda sağlanan sosyal hizmetler özelleştirilerek, ticarileştirilerek, kentlerimiz emekçiler ve yoksullar için yaşanılmaz bir duruma getirilmiştir.

Yolsuzluk, yoksulluk ve yasakların kökünü kazıyacakları söylemini dillerinden düşürmeyen ve 17 yıldır iktidarda bulunan AKP döneminde her yerde kol gezen yolsuzluğun AKP'li belediyelere kadar uzandığı Sayıştay raporlarıyla tespitlidir. İcra takip dosyalarından, iflâslardan, intihar vakalarından da açıkça görüldüğü üzere yoksulluk ve yoksunluk had safhadadır.

Başta kent merkezlerinde kalan alanlar olmak üzere rant elde edilebileceği öngörülen tüm alanlar “Kentsel Dönüşüm” adı altında lüks konut alanlarına, alışveriş merkezlerine dönüştürülmektedir. Sadece arazi rantına endekslenmiş bu kent ekonomisi anlayışının ortaya çıkardığı sürekli ve plansız büyüme, teknik altyapı hizmetlerinin ve sosyal-kültürel olanakların yetersizliği gibi sorunları daha da büyütmektedir.

Sevgili Arkadaşlar,

Yerel Seçimlere ve yerel yönetimlere ilişkin olası ve önemli bir tehdide dikkatinizi çekmek isterim. Muhalefet partilerini ve emek-meslek örgütlerini dahi kendi istekleri doğrultusunda biçimlendirmek isteyen tek adam rejimi, yerel yönetimlerin demokratik yapısı önündeki en önemli tehdit durumundadır.

Birazdan bölgeden arkadaşlarımızın da aktaracağı gibi Doğu ve Güneydoğu'da halen pek çok belediye kayyumlarla yönetilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan geçtiğimiz günlerde özellikle bölgedeki belediyeleri kastederek, 31 Mart seçimlerinde sandıktan çıkacak belediye başkanları yerine kayyum atayacaklarını açıkça ifade etmiştir.

Devlet organlarının tümüyle partileştiği, yerellerdeki AKP teşkilatlarının valiliklerle ve devlet kurumlarıyla iç içe geçtikleri göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimlerin de tek adam-tek parti rejimine bağlanması çok da olasılık dışı değildir.

Oysa kentlerin sahibi o kentte yaşayan halktır ve yerel yöneticilerin demokratik biçimde seçilmesi esastır. Seçimler gibi, kente dair her türlü kararlar da kentlilerin katılımcısı olduğu demokratik süreçler işletilerek alınmalıdır.

Sevgili Kadınlar,

Zaten zor olan yaşamlarımız artan baskının, itaatkârlık dayatmasının, bahaneleri çeşitlendirilen şiddetin ve bunun getirdiği korkunun gölgesinde daha da zorlaşıyor, bir kapanın içine itmeye çalışıyorlar. Dikta rejimini kurumsallaştırma gayreti içindeki iktidar toplumun dokusunu tahrip ediyor, kadının giyimi, davranışları ve toplumsal varlığı üzerinden kutuplaştırma ve kindarlaştırma siyaseti yapıyor.

AKP iktidarının en göze çarpan icraatları, şüphesiz ki kesintisiz, planlı ve sistemli bir şekilde yürüttüğü gericilik odaklı hamleleri oldu. Durmaksızın devam eden dinselleşme özendiriciliği ve gericileşme operasyonundan en çok yara alanlar ise kadınlar oldu. Son yıllarda kadına

yönelik şiddet vakalarındaki artış ve bu vakalardaki ayrıntılar bu faşist söylem ve politikaların toplumda yarattığı tahribata, çürümeye ayna tutuyor.

Daha üç gün önce Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonu'nca 2015 yılında hazırlanan ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından, "Tutum Belgesi" adıyla üniversitelere gönderilen Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi YÖK Başkanının "*Projenin, toplumsal değerlerimiz ve kabullerimizle mütenasip olmadığı ve toplumca kabul görmediği*" gibi absürt bir açıklamasıyla durduruldu.

16 Şubat'ta Tutuklu ve Hükümlü Aileleri ile Dayanışma Derneğinin düzenlediği bir eylemde pankart açanlara polis tarafından müdahale edilip gözaltına alınırken, üniversite öğrencisi bir kadının bir polis tarafından taciz edildiğini an be an çekilen fotoğraflardan açıkça gördük. Bu görüntüleri suç duyurusu olarak görüp kovuşturma açması gereken İçişleri Bakanı ise utanmadan sosyal medya üzerinden yapılan tacizi destekler nitelikte açıklamalar yaptı.

Yine bu hafta, topluma tekil davranışlar, yanlış anlamalar, istisnai durumlar olarak aksettirmeye çalışılan ve her geçen gün bir yenisi ile karşılaştığımız kadına yönelik ayrımcılığın sistematikleştirilmesi için atılan adımlara bir yenisi daha eklendiğini öğrendik.

Türkiye Cumhuriyeti adına 4 Şubat 2013 tarihinde Kahire'de imzalanan içeriğinde "Müslüman aleminde, hızla değişen ve modernleşen bir dünyada kadınların, erkeklerin saygı duyulan eşleri olarak yetiştirilmesi, eğitim, öğretim ve durumlarının iyileştirilmesinin rolünün önemi teyit ederek..." gibi ayrımcı ifadeler bulunan ve toplumsal yaşamın islami değerler çerçevesinde şekillendirilmesine yönelik çalışmalara dayanak teşkil edecek olan İslam Konferansı Örgütü Kadının İlerlemesi Teşkilatı Tüzüğü'nün Kanun teklifi olarak TBMM Meclis Başkanlığına iletilmiş, 18 Ocak'ta ise TBMM Başkanı tarafından "Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna havale edilmişti.

Evet, Sevgili dostlar,

Görünen gerçek şu ki bizi kamusal alandan koparıp eve hapsedmeye yönelik bu baskılar ve sindirme politikası giderek daha da artacak. İşte tam da bu nedenle iktidarını kadınlar üzerinden pekiştirmeye çalışan bu anlayış yerle yeksan olana dek birlik ve dayanışma ruhu ile mücadele etmeye, örgütlenmeye, örgüt içindeki varlığımızı çoğaltmaya her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. İşte tam da bu nedenle farklılıklarımızı zenginlikler olarak görmeye ihtiyacımız var.

Şimdi bugünün yönetemeyen hükümetine seslenmenin zamanı...

16 yıldır adım adım uygulamaya konulan ve açık bir faşizme dönüşen bu tekçi, cinsiyetçi, militarist rejiminizi biz kadınlar değiştireceğiz. Geleceğimizi savunmak için, hayatlarımıza sahip çıkmak için, savaş ve işgal politikalarına geçit vermemek, erkek egemen sistem ve siyaseti değiştirmek için her zaman olduğu gibi bugün de tüm gücümüz ve örgütlülüğümüzle alanlarda, meydanlarda ve sandık başlarında olacağız. Kalplerimizin kolektif birlikteliğiyle başaracağız...

Sevgi, saygı ve dayanışmayla...

TMMOB
III. KADIN SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

EKONOMİK KRİZİN KADIN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Doç. Dr. Emel Memiş

Bu yazı kadınların yaşamında ekonomik kriz etkilerinin görünür hale getirilmesine bir katkı sunmayı amaçlamıştır¹.

Kriz Etkilerini Anlamak

Son dönemde yaşadığımız krizin etkilerini bütünlüklü bir biçimde analiz etmek ancak krizin ve ekonomik yaşamın yeniden tanımlanması ile mümkündür. Mevcut ekonomik sistem açısından, kriz, yapısal, sisteme içkin ve olağan bir süreçtir. Son dönemde IMF tarafından yayınlanan bir raporda yetmişli yılları takip eden döneme bakıldığında, sadece otuz yılı kapsayan süre içerisinde, farklı ülkelerde yaşanan yaklaşık 150'ye yakın bankacılık krizi gerçekleşmiş olduğu, 200'den fazla parasal döviz krizi, yine 60'dan fazla borç krizi olduğu belirtilmektedir (Laeven and Valencia, 2012). Nedeni ne olursa olsun bu sıklıkla ve birden fazla coğrafyada patlak veren krizlerin sistemin doğal bir hali olduğunu söylemek şaşırtıcı olmayacaktır.

İster döviz krizi ister borç krizi olarak adlandırılınsın, ekonomik krizin bizce tanımı yeniden üretim krizi olarak değişmelidir. Kriz ekonomik yaşamdaki üretim-gelir döngüsünün sekteye uğramasıdır. Döngü yavaşlar, durur, esasen sistem kendisini yeniden üretmez hale düşer. Sistemin iyi işleyemez olmasının temel nedeni ise yeniden üretim cephesinin karşılıksız taşıdığı o üretim-gelir döngünün yükünü artık taşıyamaz hale gelmesidir. Aslında burada doğanın, ekosistemin de yeniden üretim cephesini de kapsayacak şekilde bir bütün olduğunu belirtmek gerekir. Sömürülebilir yeniden üretim kapasitesinin sonsuz esnekliğe sahip olduğu varsayılan doğa ve yeniden üretim cephesi aktörleri, üretim ve finansal faaliyetlerin hızlı artışının yükünü çekmek durumunda kalır. Ekonomik sistemde döngünün sürekliliği, genişlemesi, büyümesi, ancak yeniden üretim ve doğanın karşılıksız sunduğu değerle mümkündür. Bu tanımdan yola çıkarak kriz etkilerinin analizi, yalnızca piyasadaki sonuçları ile sınırlı kalmamalı aynı zamanda piyasa dışında kalan iktisadi yaşamı da göz önüne alan biçimde yapılmalı.

¹ 23 ŞUBAT 2019 TMMOB Kadın Sempozyumunda gerçekleştirilen sunum notlarından derlenmiştir. Sempozyuma davet eden sevgili Buket Çelik başta olmak üzere, toplantının düzenlenmesinde emeği geçen ve katılan, dayanışma gösteren tüm kadınlara teşekkür ederim.

Yaşanan tüm krizlerde gözlenen ortaklıklar ve o döneme özgü, ülke koşullarına özgü ayrışmalar belirleyici rol oynar. Kriz etkilerini anlamada öncelikle **küresel makroekonomik bağlam**, krizin hangi türden küresel koşullarda yaşandığı başlı başına değerlendirilmelidir. İkinci olarak da **ülkeye özgü koşullar** iç dinamikler göz önüne alınmalıdır. Üçüncü ise elbette **iktisadi yaşamda yer aldığımız konum ve koşullardır**. Çalışma yaşamında eğer ki istihdamda yer alıyorsak, hangi meslek veya sektörde, ne türden emek faaliyetlerini yerine getirdiğimiz kriz etkileri bakımından belirleyicidir. İş arıyorsak, hangi meslek ve sektörde ne türden iş aradığımız veya resmi istatistiklere göre işgücü dışında sayılıyor olsak dahi karşılıksız cephede uzun saatler bakım emeği faaliyetlerine harcıyorsak, hangi mekanlarda hangi koşullarda çalıştığımızıza bağlı olarak krizden farklı biçimlerde etkileniriz. Kısacası iktisadi yaşamda doldurduğumuz boşluklar kriz deneyimlerimizi de farklılaştırır.

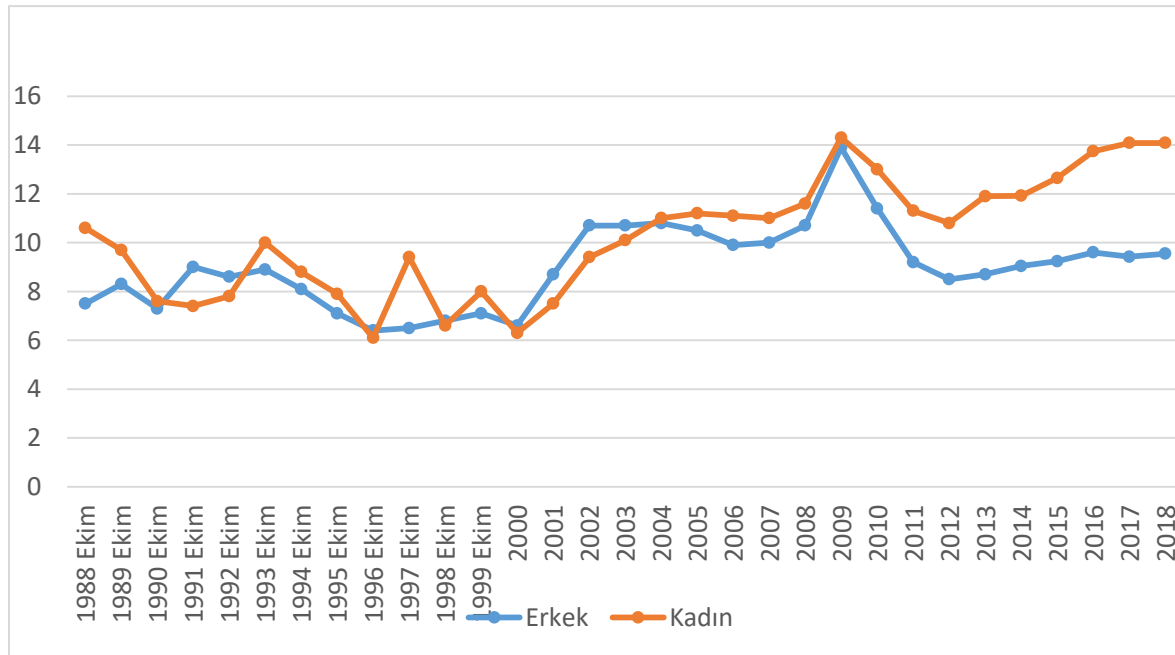
Yukarıda belirttiğimiz **ilk unsura** küresel makro bağlama değinecek olursak, yaşadığımız son kriz öncesinde özellikle de 11 Eylül 2001’de İkiz Kuleler ve Dünya Ticaret Örgütü’ne yapılan saldırılar sonrasında ABD ekonomisinde sarsılan güveni toparlamak işlerin iyi gittiğine dair inancı güçlendirmek amacıyla parasal genişleme gerçekleştiğini belirtebiliriz. Genişleme, çok düşük faiz oranları ile birlikte finans cephesinde kuralsızlaşma ve sonunda konut kredileri ile patlak veren 2007-2008 Büyük Durgunluk kriziyle sonuçlanırken, ABD’nin yanı sıra pek çok gelişmiş ülkede de toparlanma sürecinde benzer genişletici para politikalar uygulanmıştır. Bu süreç, bizim gibi ülkeler için düşük maliyetli döviz kredileri ve yatırım için elverişli süreçler yaratmıştı. Ancak, 2007-2008’den sonraki toparlanma sürecinin sona ermesi ile küresel koşullar artık elverişli olmaktan çıkmıştır. Son dönemde ayrıca kamu idaresi ve politikalarında yerleşmenin-merkeziyetsizleşmenin aksine merkezileşme eğilimi gözlenmektedir. Aksi yönde bir eğilim, küreselleşme karşıtı, uluslaşma ve otoriterleşme son dönemin en belirgin unsurları arasındadır. Çin – ABD arasında zaman zaman yükselen uluslararası ticaret savaşları da bu dönüşümün göstergelerinden biridir.

İkinci unsura dair kriz sürecinde Türkiye’de son döneme ilişkin öne çıkan ülkeye özgü etmenler nelerdir? Son yıllarda, hızlı finansallaşma ile birlikte gelirlerde yaşanan artıştan daha yüksek gerçekleşen tüketim artışları, hane halklarına bir yandan yüksek tüketimle refah artışı sağlarken bir yandan da onları aşırı borçlanmaya itmiş durumda. Türkiye’de hane halkı borçluluğu, 2000’li yıllarda hızla artmış, hane halkı toplam borcunun Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı 2002 yılında yüzde 1,8’den 2013 yılında yüzde 21,2’ye ve 2016 yılında ise yüzde 30’lara ulaşmış durumdadır (TCMB, 2017). Bu rakamlar, finansal sistemdeki

kırılganlığı temsil eden borçluluğun sadece firmaların değil hane halklarının da karşı karşıya kaldığı bir gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Gelir dağılımına bakıldığında ise bu süreçte en zengin yüzde 1'lik grubun payının oranının arttığı gözlenmektedir, örneğin 2005'te yüzde 41 iken 2014 'te yüze 54'e yükselmiştir. Geçim gücünü çeken nüfus oranı, TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verilerine göre yüzde 62 düzeyindedir. Kadının hane sorumlusu olduğu hanelerde bu oran yüzde 64 düzeyindedir, daha yüksektir.

Üçüncü unsur olarak çalışma yaşamındaki konumlara göre kriz etkilerini anlamaya çalışırsak, krizin çalışma yaşamındaki etkilerini izlemeye en temel gösterge olan işsizlik oranı ile başlayabiliriz. Şekil 1'de 1988'den bu yıla kadın ve erkek işsizlik oranları gösterilmektedir. Türkiye'de kadın işsizlik oranı 2004 yılı itibariyle erkeklere göre tüm yıllarda daha yüksek düzeyde seyretmekte iken, krizin (Büyük Durgunluğun) etkilerinin en çok hissedildiği yılda erkeklerle eşitlenmiş ancak aradaki fark 2009 itibariyle tekrar açılmıştır. Son yılda kadınlarda işsizlik oranının yüzde 14'lere kadar yükseldiğini görmekteyiz.

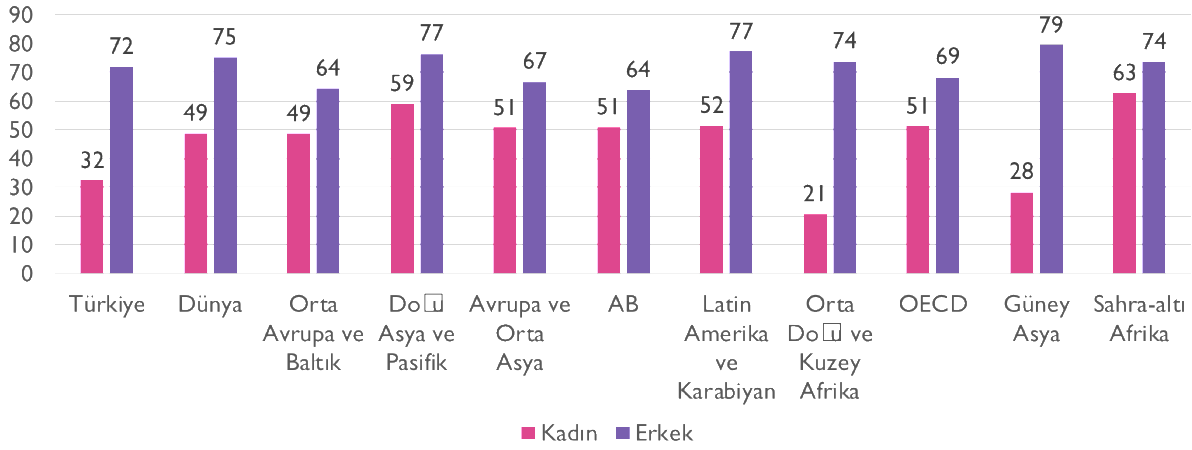
Şekil 1. Cinsiyete göre işsizlik oranı (15+ yaş), 1988-2018 (%)

Genç kadınlarda bu rakamlar çok daha yüksektir. İşsizlik oranı 15-24 yaş kadınlarda yüzde 25'lerin üzerine çıkmıştır. Yüksek kadın işsizliği Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı çok düşük olmasına rağmen yaşanmakta ve katı yapısal meselelerimizden biri olmayı

sürdürmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı dünyanın farklı bölgeleriyle karşılaştırmalı şekilde gösterilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. İşgücüne Katılım Oranı, ILO (2017)

Türkiye’de işgücünde olmayan ne istihdamda ne de iş arıyor durumda olmayan yaklaşık yirmi milyon kadın mevcuttur. Bu grubun içerisinde esasen işgücü piyasasında çalışmaya engeli olmayan, sağlıklı ve hatta çalışmaya hazır olan ancak aktif biçimde iş aramayan kişiler de bulunmaktadır. Resmi işsizlik rakamlarının dışına çıkarak çalışmak istediği halde iş aramayanları ancak çalışmaya hazır olanları incelediğimizde, kriz etkilerinin bir başka boyutu ortaya çıkmakta; çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bu grubun payının çok arttığını görmekteyiz. Örneğin 2016 yılında resmi rakamlara göre toplam işsiz sayısı içinde kadınların oranı % 40 iken yeniden tanımlanmış işsizlik oranı dikkate alındığında bu rakam %48’e çıkmaktadır (Kaya ve Memiş, 2019). Ayrıca, çalışmak istediği halde iş aramayan kadınların % 66.2’si ev işleri ile meşgul olduklarını veya ailedeki çocuklara ve bakıma muhtaç yetişkinlere baktıklarını ya da diğer ailevi ve kişisel nedenlerle iş aramadıklarını belirtirken, erkeklerin ise iş aramalarının başlıca nedeni olarak cesaretlerinin kırıldığını belirtmektedir.

Tablo 1 Yıllar itibariyle çalışmak istediği halde iş aramayanlar

Çalışan			İşsiz (resmi)			İşgücü (resmi)			
Kadın	Erkek	Kadın Oranı	Kadın	Erkek	Kadın Oranı	Kadın	Erkek	Kadın Oranı	
2005	5 108 000	14 959 000	0.25	642 000	1 746 000	0.27	5 750 000	16 705 000	0.26
2010	6 425 000	16 170 000	0.28	959 000	2 088 000	0.31	7 384 000	18 258 000	0.29
2016	8 312 000	18 893 000	0.31	1 324 000	2 006 000	0.40	9 637 000	20 898 000	0.32
Çalışmak istediği halde iş aramayanlar			İşsiz (Yeniden Tanımlanmış)			İşgücü (Yeniden Tanımlanmış)			
Kadın	Erkek	Kadın Oranı	Kadın	Erkek	Kadın Oranı	Kadın	Erkek	Kadın Oranı	
2005	833 413	686 708	0.55	1 475 413	2 432 708	0.38	6 583 413	17 390 708	0.27
2010	1 116 441	841 878	0.57	2 075 441	2 929 878	0.41	8 499 441	19 098 878	0.31
2016	1 430 000	991 000	0.59	2 754 000	2 997 000	0.48	11 067 000	21 889 000	0.34

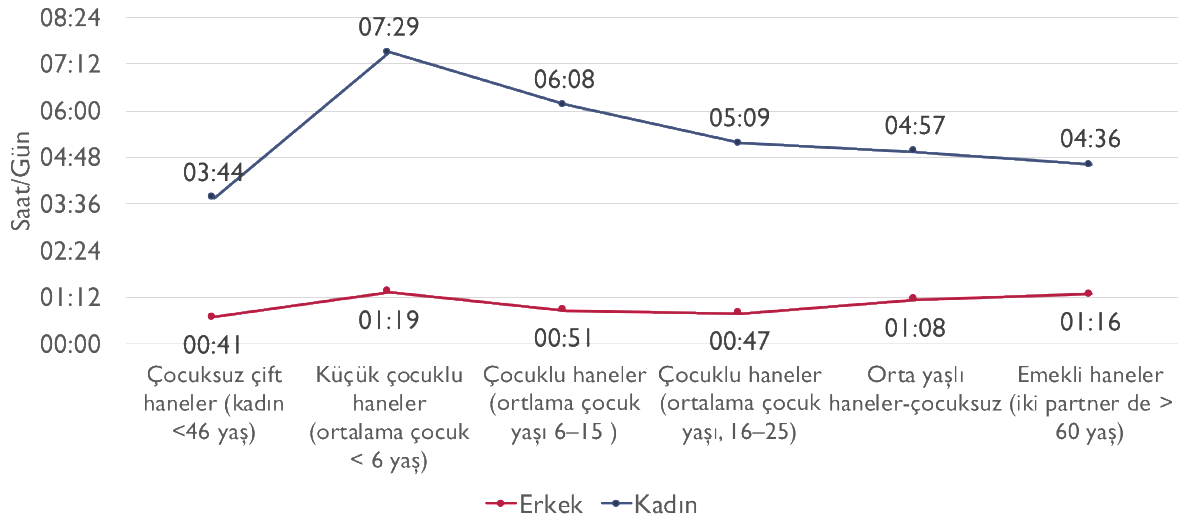
Kaynak: Kaya ve Memiş (2019).

Yine üçüncü unsura ilişkin, bu kez istihdamdakilere bakıldığında son yıllardaki kısıtlı istihdam artışının en çok hizmet sektöründe gerçekleştiği, toptan perakende, gayrimenkul hizmetleri ile insan sağlığı ile sosyal hizmetler sektörünün bu bağlamda öne çıktığı gözlenmektedir. Hizmetlerdeki artışın kadın istihdamı açısından etkisi daha çok alışveriş merkezlerinde veya temizlik işlerinde çalışma biçimindedir. Ayrıca bu yeni işlerin kadınlarda yüzde 50 oranında erkeklerde ise yüzde 45 oranında kayıt dışı olduğu gözlenmiştir. Tarım dışında da artan istihdamın önemli bir bölümü (yüzde 40 oranında) yine kayıt dışı. İşgücüne katılanlar her 100 kişiden 20'si işsiz kadınlar 3'ü işsiz erkekler. İşsiz kalmanın ötesinde kriz dönemlerinde işgücünden çıkma oranı artış göstermektedir. Örneğin 2008 ile 2009 yılları arasında istihdamın sektörleri arasında geçişleri incelediğimiz araştırmada krizin cinsiyet temelli analizde iki önemli sonuç gözlenmiştir. Çalışılan işin niteliğinden bağımsız olarak, kadınlar erkeklere göre daha fazla iş kaybına uğramışlardır. İkinci olarak, bireylerin işlerini kaybettiklerinde geçiş yaptıkları işgücü durumu cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkekler, güvencesiz işlerde çalışmaya ya da iş aramaya devam etmekten kadınlar iş

kaybından sonra; iş aramaktan vazgeçmekte ve işgücünün dışına çıkmaktadır (Kaya ve Memiş, 2019).

Son olarak, krizin karşılıksız çalışma cephesinde olası etkilerini anlamak için zaman kullanım anketi verilerini incelemek mümkündür. Bilindiği üzere Türkiye’de kadınların işgücünün dışında kalmasının ardındaki en önemli nedenlerden biri hane içi eşitsiz iş bölümüdür, resmi rakamlarda yaklaşık yirmi milyon kadın işgücünün dışında sayılmaktadır. Hane içi bakım faaliyetlerinin genellikle kadınların sorumluluğu olarak görülmesi ve eşitsiz biçimde kadınlara yüklenmesi işgücü piyasasındaki eşitsizliklerin hem nedeni hem de sonuçlarından biri olduğunu hatırlamak gerekir. Türkiye’de evli çekirdek hanelerde yaşayan kadın ve erkeklerin karşılıksız bakım emeğine ayırdıkları süre yaşam döngüsüne göre incelendiğinde kadınların özellikle de 0-6 yaş çocuklar sebebiyle piyasada çalışma saatlerinden bazen daha da uzun saatler bakım faaliyetlerine ayırmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki süre farkının özellikle bu dönemde en yüksek düzeye çıkmaktadır. Türkiye’deki en önemli sorun alanlarından biri okul öncesi bakım ve eğitim hizmetlerinin çok yetersiz olmasıdır. Aynı zamanda kadınlar emeklilik yaşında olsalar dahi benzer yaş grubundaki erkeklere kıyasla dört kat daha fazla süre karşılıksız bakım emeğine harcamaktadır. Kriz dönemlerinde hane içi eşitsizliğin daha da derinleştiği gözlenmiştir. 2009 krizinin karşılıksız ve toplam çalışma saatleri üzerine etkilerini tahmin ettiğimiz araştırmanın bulgularına göre, günlük toplam çalışma saatinde artış özellikle kentlerde erkeklere kıyasla 6 kat daha fazla ve kriz öncesi cinsiyet eşitsizliğindeki artış da yüzde 50 oranındadır (Kaya ve Memiş, 2013).

Şekil 3 Hanelerin yaşam döngüsüne göre karşılıksız bakım emeğine ayrılan süre (Saat/gün), 2014-15.

Kaynak: Kongar ve Memiş (2017).

Kriz etkileri iktisadi şokların olumsuz etkileri piyasa kapsamında veya piyasa dışında nihai olarak hane halkları tarafından massedilmektedir. Özellikle kadınların ekonomik kriz dönemlerinde hayatlarındaki büyük çelişki daha da keskinleşmektedir. Uzun saatler, ancak karşılıksız olarak yerine getirdikleri emek faaliyetleri esasen kriz dönemlerinde işsizlik artışları sonrasında reel ücretlerin düşük tutulabilmesini sağlayarak, ücretleri ve diğer gelirleri sübvanseder. Kriz etkilerinin bütünlüklü bir analizi ve bu etkilere karşı politika önlemlerinin doğru maliyetlerle tasarlanması ancak iktisadi yaşamın yeniden tanımı ile mümkündür.

Kaynaklar:

Laeven, L., ve Valencia, F. (2012). Systemic banking crises database: An update.

TCMB, (2017). Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2017, sayı 25.

Kaya, B. S., ve Memiş, E. (2019). Kriz İşsizler ve Çalışmak İstedığı Halde İşsiz Sayılmayanlar, Toplum ve Hekim, Cilt 34, Sayı 3, Mayıs-Haziran, 2019, Sayfa 164-175.

Kongar, E., ve Memiş, E. (2017). Gendered Patterns of Time Use over the Life Cycle in Turkey. In *Gender and Time Use in a Global Context* (pp. 373-406). Palgrave Macmillan, New York.

KRİZ VE KADIN İSTİHDAMINA ETKİSİ

Dr. Özge İzdeş Terkoğlu

1. Giriş

Krizlerin istihdam üzerindeki etkilerini cinsiyet ayırımında ele alarak kadınlık ve erkeklik rollerinin temel işgücü istatistiklerine nasıl yansıdığını ele almayı amaçlayan bu yazı ile krizlerin işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik üzerindeki olası cinsiyetli etkilerini ele alacağız. Krizin özellikleri ve ortaya çıkış nedenlerine bağlı olarak krizin etkilerinin piyasalara yansımaları ve dolayısıyla istihdama ve gelir dağılımına etkileri farklılaşmaktadır. Kuşkusuz yaşanan krizin özellikleri ve etki mekanizmaları kadar ülkenin mevcut ekonomik yapısı, istihdam yapısı ve politika eğilimleri de krizin etkilerinin yaratacağı sonuçları şekillendirir. Bu anlamda bu yazıda herhangi bir krizde hangi olası dinamiklerin çalışacağı ele alınarak, istihdam göstergeleri üzerinden istihdam piyasasının cinsiyetli yapısıyla kriz dinamiklerinin nasıl etkileşebileceğine dair farklı senaryolar tartışılacaktır.

2018 ve 2019 yılları, içinde bulunduğumuz krizin sosyal maliyetinin geniş kitlelerce hissedildiği Türkiye’de yaşayan orta ve altı gelir gruplarına ait, özellikle sabit gelirli hanelerin önemli refah kaybına uğradığı yıllar oldu. Ekonomik krizlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi bu sürecin kaçınılmaz bir kaynak aktarımı süreci olmasının doğal sonucudur. Krizin atlatılabilmesi için üretim maliyetlerini kısma eğilimi ve kamu harcamalarının kısılması hanelerin refah kaybına neden olan gelir aktarım mekanizmaları olarak işler. Bu mekanizmaların ücret gelirine bağlı yaşayan geniş kitleler tarafından hissedilmesine neden olan dinamikler:

- (i) geleceğe ilişkin beklentilerin bozulmasıyla istihdam olanaklarının azalması hatta işten çıkarmaların yaşanması-iş kaybı;
- (ii) ücretlerdeki artışın durması, ek ikramiyelerin ve yan hakların mümkün olduğunca sınırlanması ya da kaldırılması-aynı miktar çalışmaya karşın elde edilen gelir ve olanakların azalması;
- (iii) işyerinde çalışan sayısının azaltılması sonucu işini koruyanlardan verimlilik artışı ve nitel esneklik beklenmesi- işsizlik artışı ve işyerindeki dönüşüm sonucu işini korumak için günlük iş yükünün artmasını ve çeşitlenmesini kabul etme zorunluluğu-çalışanların pazarlık gücünün azalması;
- (iv) aylık gelirin zorunlu ücretsiz izinler vardiyanın seyrekleşmesi gibi eksik istihdam uygulamalarının yaygınlaşmasıyla düşmesi- işsizlik yerine artan zorunlu eksik istihdam ve gelir kaybı;
- (v) enflasyon etkisiyle alım gücünün azalması;
- (vi) kamu harcamalarının kısılması ve vergilerin artması -kamu desteklerinin bu zorlu dönemi kolaylaştırmak üzere artması bir yana daha da seyrelmesi- ekonomik çevrimle ters yönlü genişletici maliye politikası yerine sıkı maliye politikasının uygulanması olarak sıralanabilir.

Krizin geniş kesimlerin yaşam koşullarını etkilemesi krizin sosyal maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, temel gelir kaynağı ücret olan sabit gelirli hane halkları

açısından ekonomik kriz en hafif atlatılması halinde dahi enflasyon karşısında gelirlerinin erimesi ve alım gücünün düşmesi (harcamaların parasal değerinin artması), kamu harcamalarının daralması sonucu toplam refahın azalması anlamına gelmektedir. Krizle birlikte istihdam koşullarındaki dönüşüm ve işsizlik riskinin artması ise, artan harcamalar karşısında gelirleri azalan hane halkı üyelerinin geçinebilmek ve tüketim seviyesini koruyabilmek için hem ücretli hem de ücretsiz toplam çalışma baskısını arttırmaktadır. İstihdam olanaklarının ve ücret gelirlerinin, fiyatlar artarken daraldığı bir ekonomik yapı ise makro düzeyde krizin derinleşmesine neden olmaktadır.

Krizin sosyal maliyetleri olarak görülen hane halkının yaşadığı darboğazın sonucunda, hane içinde tüketim ve çalışma yükünün yeniden düzenlenmesinin dinamikleri, hane içindeki cinsiyetli işbölümü ve paylaşım ilişkilerine odaklanmayı gerektirir. Cinsiyet eşitsizliğinin hem hane içinde hem de işgücü piyasasında sorumluluk ve paylaşım açısından sonuçlarını gözden kaçıran cinsiyet körü analiz haneyi bir bütün olarak görme eğilimindedir. Örneğin ana-akım (neoklasik) iktisat hane halklarının krizlerin atlatılması süreçlerinde artan işsizlikle birlikte işgücü talebindeki daralma karşısında daha düşük ücretle çalışmayı kabul ederek krizin etkisini absorbe etmesini bekler. Ücretlerin esnek olması krizin atlatılması açısından önemlidir. Bu yaklaşım hane halkının bu süreçte krizin etkilerini nasıl absorbe edeceği ile ilgilenmez. Ne var ki hane halkına yüklenen gizli bir sorumluluk mevcuttur. Hane halkı daha düşük ücret geliri karşılığı çalışarak geçinebilmek için zorunlu tasarrufları arttırmak zorundadır. Bu anlamda zorunlu tasarruflar, daha öncesinde piyasadaki satın alınan mal ve hizmetlerin hane içinde üretilmesiyle sağlanan nakdi tasarruftur ve karşılığı hane içinde ücretsiz çalışma sorumluluğunun artmasıdır. Ücretsiz çalışma ve hane içindeki işbölümü, toplam çalışma yükünün sürdürülebilir olup olmaması ise ne cinsiyet körü analizin ne de politika yapıcının gözettiği başlıklar arasında yer alır.

Ne var ki hane halkı üyelerinin kriz öncesi gelir seviyesini elde etmek ya da en azından geçinecek geliri elde etmek için bozulan işgücü piyasası koşullarını kabul ederek ücretli çalışma miktarını arttırmasının da, refah kaybını ücretsiz çalışma ile kapatmasının da bir sınırı vardır ve hane üyelerinin bu süreçte hangi rolü oynamasının beklendiği toplumsal cinsiyet rolleri etrafında şekillenmektedir. Bu nedenle herhangi bir krizin işgücü piyasasına etkisi ve sosyal sonuçları tartışılırken hane içinde bu sonuçların cinsiyetli etkilerinin göz ardı edilmesi hem cinsiyet eşitsizliğine etkilerinin göz ardı edilmesi hem de krizin gerçek etkisinin anlaşılmasını anlamına gelecektir. Dolayısıyla krizlerin analizi, etkilerinin ele alınması ve krizden çıkış politikalarının oluşturulması aşamalarında ücretli-ücretsiz çalışma üzerindeki toplam etkisi bir arada ele alınmalı, hane içindeki ve işgücü piyasasındaki cinsiyetli yapının yarattığı dinamikler göz ardı edilmemelidir, aksi halde yapılan değerlendirme eksik olmanın ötesinde büyük ölçüde hatalı ve sonuçları öngörülemeyen analiz ve müdahalelere dönüşecektir. Bu nedenle yazının geri kalanında, olası bir krizde temel işgücü göstergelerindeki değişimin (işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik) cinsiyet temelinde nasıl farklılaşabileceği, cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olası dinamikler ele alınarak tartışılacaktır.

2. Krizlerin İşgücü Piyasası Temel Göstergelerine Etkisi

Krizlerin maliyeti, sınıfsal olarak eşit paylaşılmamakta ancak bunun yanında krizin etkileri aynı sınıfa ya da aynı haneye ait bireyler arasında, kadınlar ve erkekler arasında da eşit dağılmamaktadır. Kadınların cinsiyet eşitsizliği uzantısında hane içinde daha çok ücretsiz iş yükü üstlenmesi ve işgücü piyasasında görece dezavantajlı olmaları kriz dönemlerinden daha olumsuz etkilenmeleri beklentisini doğurmaktadır. Bu beklenti yersiz olmamakla birlikte her krizin kadınların işgücüne katılımına ya istihdam olanaklarına etkisinin benzer olmayabileceği göz ardı edilmemelidir. Daha önce de belirttiğim gibi krizlerin ve işgücü piyasasının yapısına bağlı olarak krizlerin kadın-erkek istihdamına etkisi farklılık gösterir. Krizin türüne ve etkileme mekanizmalarına göre ortaya çıkabilecek dinamikleri ayrıştırmak, değişimi anlamak ve politikaları yönlendirmek açısından somutun analizini yapabilmek açısından son derece değerlidir.

Krizlerin Kadınların İşgücüne Katılımına Etkisi

Cinsiyet eşitliği perspektifiyle ekonomiye bakmak her şeyden önce ekonomiye bütünlüklü bir bakış açısıyla yaklaşarak üretim ve yeniden üretim alanları arasındaki tamamlayıcılığı ve etkileşimi göz önüne almayı gerektirir. Bu yaklaşım temel işgücü istatistiklerinin ardındaki cinsiyetli yapıyı anlamayı olanaklı kılar, bu anlamda işgücüne katılım kararının ardındaki toplumsal cinsiyet belirleyenlerini görebilmemizi sağlar. Üretim alanı ücretsiz olarak hane içinde gerçekleştirilen ve insan ihtiyaçlarının önemli bir kısmını karşılayan yeniden üretim faaliyetlerine bağlıdır. Bu anlamda insanların ihtiyaçlarına dönük gerçekleştirilen üretim sadece piyasada ücret karşılığı üretimden ibaret değildir ve toplumun toplam refahı ücretli ve ücretsiz toplam çalışmanın ürünüdür. 2015 İnsani Gelişmişlik Raporu'na göre, Dünya genelinde toplam çalışmanın yüzde 42'si ücretsiz çalışmadır; ve ücretsiz çalışmanın dörtte üçü (32/42) kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Dahası ücretli ve ücretsiz çalışma toplamına baktığımızda erkekler toplam çalışmanın %48'ini kadınlar ise %52'sini gerçekleştirmektedir (UNDP, 2015). Dolayısıyla kadınların işgücü piyasasına daha az katılıyor ve ücretli çalışmadan daha az pay alıyor olmaları, hanelerin idamesi için gerçekleştirdikleri çalışmanın erkeklere nazaran daha az olmadığı görülmektedir. Mevcut toplumsal cinsiyet işbölümü işlerin, kaynakların ve olanakların dağılımını ücretsiz çalışma yükünü eşitsiz bir şekilde dağıtarak kurarak, kendini yeniden üreten ve meşrulaştıran bir döngü yaratır. Dolayısıyla işgücüne katılımında cinsiyet eşitliğine ulaşmak cinsiyet işbölümünün mevcut döngüsünü hedef almaktan geçmektedir.

Kadınların işgücüne katılım kararı ile erkeklerin işgücüne katılım kararını nasıl aldıklarına ilişkin yapılan ampirik değerlendirmeler, erkeklerden farklı olarak kadınların işgücünü ücretli çalışmaya arz etme-sunma kararının ücretsiz çalışma-bakım sorumluluklarına ilişkin çözümler üretebilmelerine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Erişilebilir ve ucuz bakım olanaklarının olmaması ya da bakım sorumluluğunun devredilebileceği bir yakının olmaması durumunda, ücretli çalışmanın sağlayacağı gelirin bakım sorumluluğunu ücretli devretme maliyetinden fazla olması bir ön şart haline gelmektedir. Ne var ki işgücü piyasasındaki cinsiyet ücret uçurumu bu anlamda bir kısır döngüyü beslemekte; eşitsizliğin en önemli nedenlerinden biri kadınların eşitsiz yüklendikleri bakım sorumluluğu olmakta ve ücret dezavantajı kadınların ücretli çalışmaya katılımını güçleştirmektedir.

Kriz dönemlerinde kadınların işgücüne katılımı nasıl etkilenir sorunun yanıtını ararken ücretsiz çalışma ile ücretli çalışma arasındaki ilişkiyi anlayarak olasılıkları düşündüğümüzde, ilgili yazında ortaya konan iki olasılık (etki) mevcuttur. Krizin yapısına ya da söz ettiğimiz ülkenin özgül koşullarına bağlı olarak iki etkiden biri gerçekleşebilir ya da iki etki bir arada gerçekleşebilir ve/veya bir etki diğerine göre daha baskın olabilir. İçinde bulunduğumuz krizde olduğu gibi genel olarak tüm krizlerde özellikle ücret gelinine bağlı yaşayan kesimlerin hane gelirleri azalır. Enflasyon, daraltıcı kamu politikaları ve çalışanların yaşadığı ücret kaybı ya da işten çıkarılma sonucu hane geliri ve refahı düşer. Birinci olasılık olarak ifade edilen ek işçi hipotezine göre, hane gelirindeki bu düşüşe cevaben daha önce istihdamda olmayan hane üyeleri geçinebilme ve hayatta kalma stratejisi olarak ek işçiler olarak iş gücüne katılabilir.

Krizlerin kadınların işgücüne katılımına olası ikinci etkisi ise kadınların ümidi kırık işsizlere dönüşmesini tetiklemesidir. Ümidi kırık işsizler, çalışmaya hazır olan ancak iş bulma ümidini kaybettiği için iş aramayı bırakarak işgücünün dışına düşen kesime verilen addır. İşgücüne katılmayanlara, katılmama nedenleri sorulması yoluyla ümidi kırık işsizlerin payı görülmektedir. Bu grup, işsiz sayılmanın ön koşulu olan iş arama kriterini uzun süre işsiz kaldığı için ya da uzun süre iş aramayı sürdüremeyeceği için bırakanları içerir. Bu anlamda aslında işsizler içinde daha zor durumda olan bir grup olarak görülmesi gerekir. İşsizliğin yüksek olduğu ekonomilerde ve uzun süreli işsizliğin, işsizlik içinde payının arttığı ekonomilerde ümidi kırık işsizlerde de artış gözlenir.

Türkiye’de 2000’lerden bu yana işsizlik rakamları yüksek seyretmektedir, uzun süreli işsizliğin artması ve ekonomik büyüme dönemlerinde dahi işsizliğin çift haneli rakamlarda seyretmesi sonucu ümidi kırık işsizler olarak tanımlanan ama iş aramayı bıraktıkları için işgücü dışında sayılan bu kesimin payı artmakta ve bu grup işgücüne katılanlar üzerinden tanımlanan işsizlik rakamlarında izlenmemektedir. Ancak işsizlik sorunun gerçek boyutları görülebilmesi için sorunun önemli bir parçası olan ümidi kırık işsizlerinde işsizlik rakamlarına eklenmesi gerekir. Ümidi kırık işçiler kadınlar içinde erkeklere oranla çok daha büyük bir kesimi ifade eder. Bunun nedenleri arasında kadın işsizliğinin tipik olarak erkek işsizliğinden fazla olması, uzun süreli işsiz kalma durumunun kadınlar arasında daha yaygın olması ve kadınların ücretsiz çalışma sorumlulukları nedeniyle uzun süre iş arayan konumunda kalamaması sayılabilir. Kriz dönemlerinde, işsizliğin artması ve daha da artacağı beklentisi kadınların iş bulma ümitlerini kaybederek hızla ümidi kırık işsizlere dönüşmelerine neden olabilmektedir.

Bu iki dinamik Türkiye’nin krizlerinde farklı şekillerde ve ağırlıklarda tezahür etmiştir (Bakınız İzdeş, 2012). İçinde bulunduğumuz krizin bu anlamda incelemesini yapmak için henüz erken olmakla beraber 2007-2008 Küresel Finans Krizinin Türkiye’ye 2008 sonu ve 2009 yıllarındaki yansımaları ele alan çalışmalarda kadınların hane gelirindeki kaybı kapatabilmek adına ek işçilere dönüştüğü izlenmiştir. Kadınların iş gücüne katılımı 2008-2009 aralığında yüzde 12.6 artmıştır. Ek işçilerin toplam istihdamdaki payı yüzde 11’dir ve ek işçilerin içinde kadınların payı %66.5’dir. Ek işçilere dönüşen kadınların yüzde 74.5’i daha öncesinde çalışma deneyimi olmayan ücretli çalışma deneyimi olmayan ev kadını statüsündeyken, eşinin iş kaybı ve düşen hane geliri sebebi ile iş gücünde emeklerini arz eden

kadınlara dönüşmüşlerdir. Eşlerinin işlerini kaybetmeleri durumunda kadınların bu kaybı kapatmak üzere iş gücüne katılma olasılıkları iki kat artmıştır (İlkkaracan, 2014).

Krizlerin Kadın İstihdam ve İşsizliğine Etkisi

Krizlerin kadın ve erkek istihdam ve işsizliğine etkisi üç farklı senaryo ile karşımıza çıkabilir. Birinci senaryo, kadın ve erkek işçiliğinin sektörel dağılımına göre sonuçlarını gördüğümüz, krizin sektörel dinamiklerine bağlı olarak istihdam ve işsizlikteki dönüşümü izlediğimiz durumun gerçekleşmesidir. İşgücü piyasasında işler, kadın işleri ve erkek işleri olarak ayrılmış durumdadır ve hem meslekler hem de sektörler arasında kadın ve erkek istihdamı eşit dağılmamaktadır. İşgücü piyasası cinsiyet açısından katmanlı bir yapıya sahiptir. Kadın işleri ile erkek işlerinin ayrılmış olması, ayrımcılığı görünmez kılmakta, ücret farklılığını da doğallandırmaktadır. Cinsiyet katmanlı yapı, ücret eşitsizliğinin farklı işlerin karşılığının farklı olmasının doğal sonucu olarak görülmesini sağlamaktadır.

Eğer ekonomik kriz öncelikle belli sektörleri etkiliyorsa ve ekonominin genelini, bütünü aynı şekilde etkilemiyorsa istihdama ilişkin ilk ve yakıcı etkileri de sektörel olacaktır. Cinsiyet katmanlı bir işgücü piyasasında krizlerden etkilenen sektörlerdeki cinsiyet ağırlığı krizden öncelikle ve/veya ağırlıklı olarak kimin etkileneceğini belirleyecektir. Birinci olasılık, etkileri belli sektörlerle sınırlı krizlerin katmanlı emek piyasası açısından sonuçlarını açıklamaktadır.

İkinci ve üçüncü senaryo ise karma bir istihdam yapısında ya da ekonominin tüm sektörlerinin etkilenmesi halinde işverenlerin krizle birlikte hangi cins işgücünü istihdam etmeyi tercih ederken hangi cinsi öncelikle gözden çıkaracağını tarif etmektedir. İkinci senaryo, kriz dönemlerinde kadınların ilk ve en kolay işten çıkarılan grup olacağı durumu tarif etmektedir. Kadınların daha kolay işten çıkarılmasının ardında yatan rasyonel birden fazla ancak birbiriyle ilişkili dinamiklerle açıklanabilir. Kadınların çalışmasını ikincil olarak gören kültürel kabul, erkeklerin gelirlerinin hanenin idamesi için vazgeçilmez kadınların gelirini ise ek gelir olarak tarif eder. Dolayısıyla işçi çıkarılması söz konusu olduğunda öncelikle kadınların işten çıkarılmasının sosyal olarak daha kabul edilebilir olması ve işverenin de aynı saiklerle hareket etmesi belirleyici olabilmektedir. Ayrıca kadınların işgücü piyasasıyla ilişkisinin daha süresiz olması da etkilidir, daha yüksek iş çevrimine sahip olmaları bir işyerinde istihdam edilenler içinde genelde daha az kıdemliler arasında yer almalarına neden olur. Küçülme dönemlerinde uzun süredir çalışanları çıkarmanın maliyetleri ve deneyim ve birikim açısından yaratacağı kayıplar göz önüne alındığında “son giren, ilk çıkar” prensibine uygun olarak ağırlıklı olarak gençler ve kadınlar iş kaybına uğrayabilirler. Ayrıca işte eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği de işten çıkarmalarda daha az yatırım yapılan işgücü olarak kadınlardan daha kolay vazgeçilebilmesini beraberinde getirebilmektedir. İkinci senaryonun geçerli olması halinde kadınların görece olarak daha fazla iş kaybı yaşadığını görürüz.

Üçüncü senaryo ise, kriz döneminde maliyet düşürmek isteyen işverenlerin üretimi sürdürebilmek için daha ucuz ve kolay kontrol edilebilir bir işgücü grubu olarak gördüğü kadın işgücüne yönelmesi eğilimini tarif eder. Bu durumda kadınların işgücü piyasasındaki

görelî dezavantajlı durumu, tercih edilir işgücü haline dönüşmelerine neden olabilir. Ayrıca kriz dönemlerinde kadınların erkeklerin çalışmayı kabul etmeyeceği koşullarda çalışmaya hazır olmaları da kadınların erkekler yerine istihdam edilmelerine neden olabilir. İşverenler daralma ve kriz dönemlerinde ücret ve diğer haklar açısından daha maliyetli olan tam zamanlı erkek işçilerin yerine daha düşük maliyetli kadın işgücünü ikame edebilmektedir.

1989'da tamamlanan finansal serbestleşme sonrasında Türkiye de sık sık finansal kriz yaşayan kırılğan ekonomilerden biri haline dönüşmüştür. İzdeş (2012) yaşanan krizlerin istihdama etkilerini Türkiye Hane halkı İşgücü İstatistikleri (Kent) verileriyle, kentlerde ve ana faaliyet kollarında incelemiş ve her krizin yapısına ve dönemin işgücü piyasasına bağlı olarak sonuçlarının farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Kalkınmanın ve büyümenin motoru olan imalat sanayi genelinde ve alt kollarında yapılan incelemede krizlerin kadın ve erkek istihdamına etkisinin sektörlerin kadın ve erkek yoğunluğuna bağlı olarak değiştiğini göstermiştir (İzdeş, 2011). Yaşanan son krizin verileri ile hangi eğilimin geçerli olduğunu söylemek için henüz erken olmakla beraber krizin öncelikle bir döviz kuru krizi olarak 2018 yazında patlak vermiş olması ve öncelikle ithal girdiye dayalı beyaz eşya ve otomotiv gibi sektörlerin ve İnşaat sektörünün ağırlıklı olarak etkilenmiş olması krizin etkisinin öncelikle erkekler tarafından iş kaybı olarak yaşanacağını ortaya koymaktadır. Son on yılda bozulan çalışma koşullarında kadın istihdamının görelî olarak artması üçüncü eğilimin gerçekleşmesi beklentisini yaratmaktadır.

Kaynakça

Değirmenci, S., & İlkaracan, İ. (2014). Economic crises and the added worker effect in the Turkish labor market. In *Gender Perspectives and Gender Impacts of the Global Economic Crisis*(pp. 209-254). Routledge.

İzdeş, Ö. (2012). Economic Cycles and Gendered Employment Patterns in Turkey in A. Deshpande & K. Nurkse (Eds.). *Global economic crisis and the developing world*, (pp. 200-239). London: Routledge.

United Nations Development Programme (UNDP) (2015) Human development report 2015: Work for human development.

http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf

KENTTE KADIN YAŞAMI:

KÜRESELDEN YERELE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI²

Gülay Günlük Şenesen

I. Giriş: Kentte Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Küresel Politika Taahhütleri

Bu yazıda Türkiye’de kadınların kent yaşamının kalitesinin yani dirliğinin bileşenlerini belediye politika taahhütleri ile ilişkilendirerek inceleyeceğiz. Bu çabanın arka planını ulusal ve yerel düzeydeki kamu politika tasarımına yol gösteren küresel taahhütler oluşturuyor.

Birleşmiş Milletler’in geleceğe ilişkin oluşturduğu, birbirini tamamlayan iki ana temel politika kümesinden ilki Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren *Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Hedefler*. 17 hedeften 5 no.lu hedef *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, 11 no.lu hedef ise *Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları* başlığını taşıyor. Bu hedeflerin alt hedeflerine ilişkin göstergeler ile zaman içindeki başarımın izlenmesi amaçlanıyor. Türkiye’nin de onayladığı merkezi hükümet düzeyindeki bu taahhütler *2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi*’ni oluşturuyor.

İkinci politika kümesi ise Ekim 2016’da onaylanan Yeni Kentsel Gündem (HABİTAT III). *Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Dönüştürücü Taahhütler* şu ana başlıklar altında sıralanıyor: *Sosyal Olarak Kapsayıcı ve Yoksulluğu Sona Erdiren Sürdürülebilir Kentsel Gelişme*, *Herkes için Sürdürülebilir*, *Kapsayıcı Kentsel Refah ve Fırsatlar*, *Çevresel olarak Sürdürülebilir ve Dirençli Kentsel Gelişme*. Bu eylem planı ya da yol haritası merkezi hükümetlerin yerel yaşamın iyileştirilmesine yönelik taahhütleri olarak nitelendirilebilir. Tablo 1’de her iki kümeden seçilmiş örnek birkaç hedef, gösterge ve taahhüt yer alıyor. Kuşkusuz politika taahhütlerinin ortaya konması kadar, politika etkilerinin izlenmesi, bunun göstergelerinin tanımlanması ve ilgili göstergelerin verilerinin toplanması ve değerlendirilmesi de bağlayıcı. Tablo 1’deki 5.c.1 no.lu gösterge bir diğer önemli koşulu daha ortaya koymaktadır, o da kamunun politika taahhütlerinin ödeneğinin olmasıdır.

Hem ulusal ve hem de yerel boyutta temel insan hakları gözetilerek tanımlanmış olan taahhütlerde savunmasız kesimlerin yaşam düzeyinin geliştirilmesine öncelik veriliyor ve kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesine, kamusal alanda eşit var olmalarının koşullarının iyileştirilmesine vurgu yapılıyor. Bu bağlamda kentsel kamu hizmetlerinin

² Bu yazı 23.02.2019 tarihinde Ankara’da “KRİZ, KENT, KADIN” üst başlığı ile düzenlenen TMMOB III. KADIN SEMPOZYUMU’nun “Yerel Yönetimlerde Kadın” Oturumunda yapılan sunumun düzenlenmiş biçimidir.

erişilebilirliği, katılımın ve güvenliğin sağlanması kamu yönetiminin başlıca sorumluluğu olarak öne çıkıyor.

Aslında kent yaşamının somut ama daha çok fiziksel koşullarını farklı açılardan ele alan ve kimi dünya kentlerini sıralayan çeşitli veriler ile indeksler mevcut. Bunlar arasında *Habitat Taahhüdü*, *Güvenli Kentler*, *Kentsel Hareketlilik*, *Yürünebilirlik*, *Erişebilirlik* (Ulaşım), *Dayanıklılık*, *Yönetişim* İndekslerini sayabiliriz. Bu indekslerin bileşenleri olan göstergeler kent yaşamının çok katmanlılığını yansıtmakla birlikte, toplumsal cinsiyet ve demografi boyutları hepsinde kapsamamaktadır (Akduran vd. 2018: Tablo 11).

Öte yandan kentte toplumsal yaşamın kalitesine farklı açılardan odaklanma ve öncelikli politika alanına yönelme girişimleri de var: *Akıllı*, *Kadın Dostu*, *Yaşlı Dostu*, *Çocuk Dostu*, *Engelli Dostu*, *Mülteci Dostu*, *Yaşanabilir Kentler* ve *İnsan Hakları Kentleri* gibi. Bu yaklaşımlarda gösterge standartları henüz çok oturmuş olmasa da konu özelinde toplumsal cinsiyet eşitliğini de kapsayan politika tasarımı veri üretiminin arka planını oluşturuyor.

Hem ulusal düzeyde hem de yerel düzeyde kamu politikalarının diğer eşitsizlikler gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de yeniden üretmiş olduğu ve pekiştirdiği açık. Ama uluslararası taahhütlerin ve yurtiçi dinamiklerin etkisiyle kamu politikalarının bu eşitsizlikleri dönüştürebilmesi, azaltabilmesi olanaklı, örnekleri mevcut. Nitekim yukarıda değindiğimiz ve Tablo 1’de örneklerini sunduğumuz politika hedefleri bu dönüşümün yol haritası niteliğindedir.

II. Türkiye’de Belediye Politika Taahhütlerini Kadınlar Açısından Değerlendirme Çerçevesi

Yerel düzeydeki dönüşüm ulusal politika tasarımı ve eylem planlarına dayanır. Ancak burada kent yaşamına odaklandığımız için ölçeği daraltacak konuyu belediye düzeyinde ele alacağız. Yerleşiklerin yaşamına doğrudan etki eden hizmetleri üreten kamu kurumları olan belediyelerin işlevleri günümüzde giderek artmaktadır. Kuşkusuz mevcut sistemimizdeki Büyükşehir, İl, Büyükşehir İlçe, İlçe ve Belde (Kasaba) belediyelerinin ölçekleri, dolayısıyla yetki ve sorumluluk alanları da farklıdır. Bu kısıt altında ve her ölçekte belediye hizmetlerinin eşitlik ve haklar temelinde toplumun yaşam kalitesini, yani dirliğini yükseltmeyi hedeflemesi beklenir, yerel politikanın da buna göre tasarlanması gerekir. Bu noktada odağı toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru daraltarak şu soruyu sorabiliriz:

Belediye hizmetleri kadınların yaşam kalitesine, dirliğine nasıl katkıda bulunuyor ve ne kadar kaynak ayırıyor?

Kaynak konusu çok belirleyici, çünkü politika taahhütleri kaynak ile desteklendiğinde gerçek taahhüt niteliği kazanıyor, sözde kalmıyor. Kısaca belirtirsek toplumsal cinsiyete dayalı bütçelemenin bu işlevi var ve çok belirleyici. Belediyelerin –her zaman açıkça böyle belirtilmese de- toplumsal cinsiyet eşitliğine, kadınların güçlendirilmesine yönelik politika taahhütlerini stratejik planlarından, performans programlarından, sonra da gerçekleştirmeleri faaliyet raporlarından izleyebiliyoruz. Aynı zamanda bu politika belgelerini toplumsal cinsiyet açısından denetleyebiliyor, sorgulayabiliyoruz. Bu çabanın bir örneğini aşağıda ayrıntılı ele alacağız. Ona geçmeden Günlük-Şenesen vd. (2017) çalışmasından edindiğimiz deneyimlerden çok kısaca bahsedelim. Birleşmiş Milletler ile İçişleri Bakanlığının ortaklığında yürütülen yerel yönetim reformları kapsamında Kadın Dostu Kent olma taahhüdünde bulunan 5 kent belediyesi (İzmir, Nevşehir, Kars, Şanlıurfa, Samsun) ile komşularını (Manisa, Kayseri, Erzurum, Diyarbakır, Ordu) karşılaştırdık. 2013-2014 döneminde gerçekleştirdiğimiz bu ekip çalışmasında toplumsal cinsiyet perspektifiyle 10 kentin politika metnini ve kaynak dağılım yapısını inceledik. Politika uygulayıcıları ve hizmet yararlanıcılarıyla görüşmeler yaptık. Yararlanıcılarla 250 dolayındaki görüşmeden sadece şu birkaç örnek bile kadınların kentteki yaşama katılma ya da katılamama sorunlarını, kentin olanaklarından yararlanmanın önündeki engelleri, ama aslında yerel politikanın sonuçlarını çok çarpıcı biçimde ortaya koymaya yetiyor:

“Kurslar terminal tarafına açıldı geçen sene, bu sene de varmış, servisle getirip götürüyorlar, yemek de var uygun fiyata. Ama bizim çocuklar var okula giden, öğlende eve yemeğe geliyorlar, nasıl gidelim?” (Kadın3, Mahalle3)

“Çocuklardan biri okulda, biri burada kreşte. Kreş olmasa gelemedim.” (Kadın8, Kursiyer)

“Hava kararınca dışarı çıkmaya pek cesaret edemem. Akşam güvenli değil.” (Kadın3, Mahalle1)

“Görsellik açısından bir park, bir yeşil alan olan düzgün park yok, yollarda kaldırım yok.” (Kadın1, Mahalle2)

“Kentte kadınları ilgilendiren en önemli sorun ulaşım araçlarının yetersiz olması. Otobüsler çok kalabalık oluyor” (Kadın1, Mahalle4)

(Günlük-Şenesen vd. 2017: 375-390)

Görüldüğü gibi, kadınları güçlendirmeye yönelik beceri kursu varken gitmek isteyen kadın çocuklarını bırakamayacağı için gidemiyor, ama kreş olduğunda bu olanaktan

yararlanabiliyor. Akşamın erken saatinde bile sokaklarda dolaşmak güvenli değil. Biraz nefes almak, sosyalleşmek isteyen, bebek, engelli, yaşlı bakımı (arabası) sorumluluğu da olabilen kadının gereksindiği bir park ve yaya güvenliği olanağı yok. Bu örnekler belediyelerin neler yaptığı ya da yapmadığının ama aynı zamanda neler yapabileceğinin de ipuçlarını barındırıyor.

Bu noktada bir uyarı gerekli: Kamu kurumlarının kadınlara yönelik her faaliyetinin toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadınların insan haklarını ilerlettiği ön kabulü yapılamaz. Uluslararası deneyimler gösteriyor ki kadınların ev dışına çıkmalarını sağlayan ve sadece kadınlar için olan faaliyetler kadınları güçlendirmenin ilk aşaması olarak önemlidir, ama kamusal alanın erkeklerle ortak paylaşımını sağlama işlevi kısıtlıdır, eşitsizliği pekiştirir. “Pembe otobüs” sembolik ama bu açıdan çok önemli bir örnektir. Sosyalleşme alanlarının ayrıştırılmasıyla kadınların kent yaşamının her olanağından yararlanması sınırlanıyor. Kadınlar kendilerine tanımlanan alanlardan çıktıklarında başta güvenlik olmak üzere çeşitli ayrımcılıklara maruz kalıyorlar.

Bu aşamada yukarıda sorduğumuz “Belediye hizmetleri kadınların yaşam kalitesine, dirliğine nasıl katkıda bulunuyor ve ne kadar kaynak ayırıyor?” sorusunun içeriğini açıklığa kavuşturmamız gerekli. Dirliğin bileşenleri olan “yapabilirlik”lere ilişkin akademik birikimin ve Türkiye belediye mevzuatının ışığında Günlük-Şenesen vd. (2017) çalışmamızda belediyelerin kadınların kentteki yaşam kalitesine, yani dirliğine katkı düzeylerini şu sorular ile anlamaya çalıştık:

Belediyenin hangi hizmetleri kadınların

- Güvenliğine (Kamusal ve özel alanda),
- Ulaşım olanaklarına, hareketliliğine,
- Boş zamanı değerlendirme olanaklarına,
- Eğitim ve öğrenime erişimine,
- Kamusal (çocuk, yaşlı, engelli) bakım hizmetlerine erişimine,
- Toplumsal ve siyasi kararlara katılmalarına,
- İşgücüne ve istihdama katılmalarına,
- Sosyal yardıma erişimine,
- Sağlık hizmetlerine erişimine

katkı sağlamaktadır? Bu hizmetlere bütçeden ne kadar kaynak ayrılmaktadır?

Kuşkusuz belediyeler faaliyetlerini bu işlevleri temel alarak oluşturup, uygulamıyorlar. Etkilerini gözeterek politika üretip uygulamaya yönelmek önemli ölçüde zihniyet dönüşümü, yani kurumsal kapasite gelişimi gerektiriyor. Ama aynı zamanda dönüşüme katkı uzun

erimde ortaya çıktığından politikanın tutarlı bir şekilde sürdürülmesi önem kazanıyor. Mevcut koşullarda, belediye taahhütlerini ve gerçekleştirdiklerini yukarıdaki sorularla sorgulamak, hem somut politikaları anlamak hem de etkisini yorumlamak açısından çok öğretici oluyor. Günümüzde farklı ölçeklerdeki belediyelerin kadınlar için düzenlediği çok sayıda faaliyet olmakla birlikte, yukarıdaki yaklaşımımızı *Kadın Dostu Kent* projesine 2011’de katılarak, bu doğrultuda politika belirleyen Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin halen erişime açık politika belgeleri ile göstermeye çalışacağız.

III. Belediye Performans Programına Kadınların Dirliği Açısından Bakış: Gaziantep Örneği

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin 2015 – 2019 Stratejik Planı’nda ve izleyen yıllık performans programlarında “Eşitlikçi ve Engelsiz Kent” hedefi ve ilgili politika taahhütleri yer alıyor. “Eşitlikçi” cinsiyet ayrımı gözetmemek, “Engelsiz” engellilerin toplum yaşamına uyumunu sağlamak olarak tanımlanıyor. Bu stratejik hedeflerin alt-hedef sayısı oldukça fazla. Günlük-Şenesen (2016) ile Günlük-Şenesen ve Yücel (2018)’de 2015 Performans Programı’nın kadınların dirliği ile ilişkilendirilen 24 alt-hedefinden 10’unu gösteren kısaltılmış bir döküm Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’nin temelini 2. sütundaki kadınların güçlendirilmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politika hedefleri oluşturmaktadır. Tablo 2’nin 2. ve 4. sütunları performans programından aynen alınmıştır. Tablo 2’nin 1. sütununu ilgili 2015’deki hedefin izleyen yıllarda sürüp sürmediğini göstermek amacıyla, performans programlarındaki kodları ile düzenledik. Örneğin, kadınların güvenliğine yani şiddetsiz bir yaşama erişim yapabilirliğine ilişkin politika her 4 yılda da belirlenmiş. Aynı gözlem belediye içindeki zihniyet dönüşümünü sağlayacak toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin eğitimler için de geçerli. Bakım merkezi için proje yapılmasının her yıl tekrarlanması beklenmez kuşkusuz, ancak faaliyet raporlarına da bakarak merkezin faaliyete geçip geçmediğinin izini sürmek için önemli bir ipucudur. Hedefler ile kadınların dirliğine katkı bileşenini bizim ilişkilendirme çabamız Tablo 2’nin 3. sütununda yer alıyor. Bu sütunun son 3 satırında kurum içinde ve il genelinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetler öngörülüyor ki, bunların kadınların dirliğine bir bütün olarak altyapı sağlayacağı açıktır.³ Bu nedenle bunları kurum kapasitesi ve anaakımlaştırma ile ilişkilendirdik. Tablo 2’nin 4.

³ Burada bir noktaya dikkat çekelim: Tablo 2’nin son satırından görüleceği gibi, il genelinde yapılacak farkındalık yaratma faaliyetlerinin konuları ayrımcılığın önlenmesi ve aile birliğinin korunmasıdır. Ayrıntılı bilgi bulunmadığından aileye ilişkin faaliyetlerin kadınların hane içinde geleneksel işbölümü rollerini ve eşitsizlikleri pekiştirmeyecek içerikte olduğunu varsayıyoruz.

sütununda ise her bir hedef için 2015 yılında ayrılan kaynak değeri var. 3 ve 4 no.lu sütunlar aynı zamanda Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme'nin bir örneği. Bu ise Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme'nin ileri ve güncel aşaması, zira bu yaklaşımla kadınlar için yapılan faaliyetler ve ayrılan kaynaklar değil, kadınların yapabilirliklerini geliştirmeye ayrılan kaynaklar söz konusu.

Tablo 2'de farklı alt-hedefler aynı yapabilirlik ile ilişkilendirilmişti. Bütçe ödeneklerinin yapabilirlik temelinde toplulaştırılması ile kaynak planlamasının işlevlerini dirlik açısından değerlendirebiliriz. Gaziantep verileri ile oluşturulan bu bilgi kümesi Tablo 3'te yer almaktadır (Günlük-Şenesen, 2016; Günlük-Şenesen ve Yücel, 2018). Eğitim öğretime ve istihdama erişimin öncelikli olmadığı, toplumsal ve siyasi katılımın kapsamadığı görülmektedir. Sağlık ve şiddetsiz yaşam (güvenlik) öncelikli politika alanlarıdır. Kentte toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştırma faaliyetlerine de önemli düzeyde kaynak ayrılmıştır. Bu tabloda öne çıkan özellik 2015 yılında kadınların ücretsiz ve zorunlu üstlendikleri yaşlı, çocuk, engelli bakımı yüklerini hafifletmeye, dolayısıyla kent yaşamına katılmalarına yarayacak politika taahhütlerine ayrılan kaynağın baskın değeridir (toplam yapabilirlikler ödeneğinin %94'ü). Doğrudan ve dolaylı olarak kadınların dirliğine yarayacak faaliyetlere 2015 yılında yaklaşık 11 milyon TL ayrılmıştır, düzey olarak ilk bakışta yüksek görülebilir. Oysa bunun belediyenin toplam bütçesi içindeki payı sadece %1,4'tür. Günlük-Şenesen ve Yücel (2018) çalışmasında 2016 – 2018 döneminde bu payın %0,4 ile %0,8 arasında seyrettiği belirtilmektedir. Yani son yıllarda Gaziantep'te kadınların yapabilirliklerine ayrılan kaynaklar büyük ölçüde daralmıştır. Bu da uygulamada eşitlikçi politikaların sürekliliğinin aksayabileceğinin işaretidir. Ekonomik kriz ortamında bu politikaların önceliğini yitirdiklerini bu sempozyumda Emel Memiş ve Özge İzdeş ortaya koydular. Yakın dönemde başka kent örnekleri ile bu durumun yerelle yansıma biçimlerini araştırmak gerekiyor.

IV. Genel Değerlendirme

Kent yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik hem mevcut hem de gelecekteki ulusal ve yerel politika tasarımının en azından önümüzdeki 10 yıl boyunca küresel politika gündemi ile uyumlu olacağı söylenebilir. Kadınların ayrımcılığa maruz kalmadan kentsel kamu hizmetlerine erişimi, toplumsal ve siyasi yaşama katılımı ve güvenli bir kentsel alanın varlığı ortak politika gündemlerinin öne çıkan gerekleridir. Hem durum ve hedef saptaması, hem de uygulamanın izlenmesi, performans değerlendirilmesi için uygun

göstergelere gerek vardır.⁴ Göstergelerin verilerinin sürekliliği olmazsa olmaz koşuldur. Bu aynı zamanda politikaların kararlılık, süreklilik ve tutarlılık düzeyini de gösterir. Politika taahhütlerini gerçekleştirme aşamasına geçilmesi için ise kaynak taahhüdünün bulunması gerekir. Kuşkusuz bu yöndeki bilgilerin erişilebilir olmasını bekliyoruz.⁵

Ne var ki bu yönde yapılanmanın önkoşulu belediyedeki kurumsal kapasitenin artırılmasıdır. Bunu yukarıda Gaziantep belediye belgeleri örneği ile somutlaştırmaya çalıştık. Günlük-Şenesen vd. (2017) çalışmamız sırasında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri gerçekleştirilen belediyelerde diğerlerine nazaran farkındalıkların arttığını, bunun da uygulamaya yansındığını görmüştük.

Bu bağlamda vurgulamamız gereken bir konu var: Sadece kadınlara yönelik olan, kadınları güçlendirme hedefli politikalar –erişilen sayıya da bağlı olarak- kadınları görel olarak güçlendirmekte ama toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada yetersiz kalabilmektedir. Şöyle ki, kadınların kent yaşamına sadece kadınlarla birlikte katılmaları onları kent yaşamının kimi alanlarından yalıtıp, toplumdaki geleneksel rol beklentisini pekiştirebilmektedir. Oysa erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda donatılması kamusal alandaki eşitliğin sağlanmasında belirleyicidir. Örneğin kadınların kent yaşamının kalitesinin, dirliğinin bileşenlerinden güvenliği ele alalım. Kadınların şiddete, toplu taşıma araçlarında tacize maruz kalmasının, hareketliliğinin kısıtlanmasının, seçeneklerinin azalmasının özneleri erkekler. Kadınların bir ihlal durumunda (örneğin taciz) hak talep etmeleri kadar, erkeklerin (örneğin yolcu, otobüs sürücüsü) bu haktan haberdar olup, müdahale edebilmeleri, kısaca kadınların kent yaşamında dirliğindeki iyileşme erkeklerin dönüşmesine bağlı. Yerel yönetim politikalarının 2016'dan bu yana yürürlükte olan küresel taahhütlerin ışığında ve onlardan güç alarak biçimlenmesi ile bu dönüşümün hızlanmasını umut edelim.

KAYNAKLAR

Akduran, Özgün, Yakar Önal, Ayşegül, Günlük Şenesen, Gülay. Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Raporu, (CEİD Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi), Ankara, 2018.

⁴ Kent yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin göstergeler için bkz. Akduran vd. (2018).

⁵ Örneğin Yakar Önal vd. (2019)'da kayyum döneminde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin 2016 öncesine ilişkin plan ve programlarına erişilemediği belirtilmektedir. Bilgiye erişimin sürekliliğinin kimi zaman belediye başkanı değiştiğinde de kesintiye uğradığını, bunun başkanın partisi değiştiğinde daha da yaygın olduğunu gözlemledik.

Günlük-Şenesen, Gülay. “In Search of a Gender Budget with ‘Actual Allocation of Public Monies’: A Well-Being Gender Budget Exercise”. In Campbell, J. and Gillespie, M. (eds) Feminist Economics and Public Policy: Reflections on the Work and Impact of Ailsa McKay. Abingdon: Routledge, 2016, 61-70.

Günlük-Şenesen, Gülay, Yücel, Yelda, “Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeye Sürdürülebilirlik: Gaziantep için bir Değerlendirme”, *İktisat ve Toplum*, 89, Mart, 2018, 21-29,.

Günlük-Şenesen, Gülay, Yücel, Yelda, Yakar Önal, Ayşegül, Ergüneş, Nuray, Yakut Çakar, Burcu. Kadınsız Kentler - Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017.

Yakar Önal, Ayşegül, Yücel, Yelda, Günlük-Şenesen, Gülay, Yakut Çakar, Burcu. “Dirlik Temelli bir Perspektiften Yerel Yönetim Bütçe ve Politikalarında Kadınların İzini Sürmek: 2013 Diyarbakır Örneği”, Nuray Ergüneş için Yazılar-Finansallaşma, Kadın Emegi ve Devlet, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2019, 488-521

TABLO 1. KENT YAŞAMI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: KÜRESEL HEDEFLERDEN SEÇİLMİŞ ÖRNEKLER	
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN KÜRESEL HEDEFLER (2016)	
11. SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİR VE YAŞAM ALANLARI	
HEDEF/ALT HEDEF	GÖSTERGE
11.2. 2030’a kadar özellikle kırılğan durumda olan insanların, kadınların , çocukların, engellilerin ve yaşlıların ihtiyaçlarına özel önem gösterilerek, yol güvenliğinin geliştirilmesi, özellikle toplu taşıma sisteminin geliştirilmesiyle herkesin güvenli, uygun fiyatlı, erişilebilir ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine erişiminin sağlanması	11.2.1. Cinsiyet , yaş ve engelli kişilere göre, toplu taşıma araçlarına kolay erişimi olan nüfusun oranı
11.3. 2030’a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı , entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi	11.3.2. Düzenli ve demokratik işleyen kentsel planlama ve kent yönetimine, sivil toplumun doğrudan katılım mekanizması bulunan şehirlerin oranı
11.7. 2030’a kadar özellikle kadınlar , çocuklar, yaşlılar ve engellilerin güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir yeşil alanlara ve kamu alanlarına evrensel erişimlerinin güvence altına alınması	11.7.1. Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre kamu kullanımına tamamen açık, yapılaşmış alanların şehirlerdeki ortalama payı 11.7.2. Cinsiyet, yaş, engellilik durumu ve olay yerine göre, son 12 ay içinde fiziksel ya da cinsel taciz mağduru kişilerin oranı
5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ	
5.1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi	5.1.1. Cinsiyet temelinde ayrımcılık yapmama ve eşitliği uygulama, güçlendirme ve teşvik eden yasal çerçevelerin yürürlükte olup olmaması
5.2. Kamu alanları ve özel alanlarda, bütün kadınlara ve kız	5.2.1. Şiddetin türüne ve yaşa göre, son 12 ay

çocuklarına yönelik, kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı da kapsayan şiddetin her türünün ortadan kaldırılması	<p>içinde mevcut ya da eski partneri tarafından fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete maruz kalan daha önce ilişkisi olmuş 15 yaş ve üzeri yaştaki kadın ve kızların oranı</p> <p>5.2.2. Yaşa ve olayın oluş yerine göre, son 12 ay içinde partneri dışındaki biri tarafından cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş ve üstü kadın ve kızların oranı</p>
5.3. Çocuk evliliği, erken yaşta zorla evlendirilme ve kadın sünneti gibi bütün zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması	<p>5.3.1. 15 yaşından önce ve 18 yaşından önce evlenmiş ya da bir birliktelikte olmuş 20-24 yaştaki kadınların oranı</p> <p>5.3.2. Yaşa göre, kadın sünneti/kesme geçirmiş 15-49 yaş arası kadın ve kızların oranı</p>
5.4. Ücretsiz bakım ve ev işlerinin, kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi	5.4.1. Cinsiyet, yaş ve yere göre ücretsiz ev işleri ve bakıcılık için harcanan zamanın oranı
5.5. Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınması	<p>5.5.1. Yerel yönetimler ve ulusal parlamentolardaki kadınların sandalye oranı</p> <p>5.5.2. Yöneticilik pozisyonlarındaki kadınların oranı</p>
5.b. Kadınların güçlenmelerinin ilerletilmesi için özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere etkinleştirme teknolojisinin kullanımının geliştirilmesi	5.b.1. Cinsiyete göre cep telefonu sahibi bireylerin oranı
5.c. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi	5.c.1. Cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için kamu ödenekleri yapan ve izleme sistemleri olan ülkelerin oranı
YENİ KENTSEL GÜNDEM (HABITAT III) (2016)	
13. Öngördüğümüz şehirler ve insan yerleşimleri; (c) Cinsiyet eşitliğini sağlar ve kadınların her alanda ve karar verme süreçlerinin her düzeyinde liderlik yapabilmeleri için eşit haklar ile tam ve etkili katılımlarını sağlayarak, tüm kadınlar için insan onuruna uygun işler ve eşit işe eşit ücret ya da eşdeğer işler sağlayarak ve özel ve kamusal mekânlarda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet ve tacizi engelleyerek ve ortadan kaldırarak tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirir;	
NOT: Bu sunuşta odaklanılan kavramları koyu harflerle vurguladık.	
KAYNAK: http://www.kureselhedefler.org/ http://www.kureselhedefler.org/hedefler/surdurulebilir-sehir-ve-yasam-alanlari/ http://www.kureselhedefler.org/hedefler/toplumsal-cinsiyet-esitligi/ https://habitat.csb.gov.tr/yeni-kentsel-gundem-new-urban-agenda-i-5733 http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf	

Tablo 2. KADINLARIN DİRLİĞİNİN BİLEŞENLERİ İLE POLİTİKA EŞLEŞTİRMESİ ÖRNEĞİ: GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2015)			
(1) Kod	(2)	(3)	(4) 2015 Planlanan KAYNAK 1000 TL
2015 2016 2017 2018	2015 PERFORMANS PROGRAMI'NDA YER ALAN FAALİYET	İLİŞKİLİ YAPABİLİRLİK YORUMUMUZ	
4.1.4 - - -	Yeni çocuk, yaşlı ve engelli bakım merkezleri projelerinin yapılması	Bakım hizmetlerine erişim	50
4.2.1 - - -	Anne merkezleri ve okul öncesi eğitim merkezlerinin tefrişi ve işletilmesi	Bakım hizmetlerine erişim	1 000
4.7.4 4.1.4 6.11.13- 14 6.11.14	Kadın sığınma evinde barınma ve korunma hizmeti sunulması	Şiddetsiz bir yaşama erişim	500
9.1.2 9.1.1 9.1.1 -	İl genelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) perspektifiyle kadınlara yönelik okuma yazma kurslarının düzenlenmesi	Eğitim ve öğrenime erişim	20
9.1.3 9.1.2 9.1.2 9.1.1	İl genelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) perspektifiyle kadınlara yönelik sanatsal ve kültürel faaliyetler (sinema, tiyatro, gezi, piknik vb.) düzenlenmesi	Boş zaman ve spor etkinliklerine erişim	100
9.1.4 9.1.3 - -	İl genelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) perspektifiyle GASMEK bünyesinde kadınlara yönelik mesleki eğitimler düzenlenmesi	Ücretli istihdama ve uygun çalışma koşullarına erişim	50
9.1.9 9.1.7 9.1.6 9.1.5	Kadına şiddetin önlenmesi ile ilgili, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenmesi	Şiddetsiz bir yaşama erişim	160
9.1.1 - - -	Gaziantep Yerel Eşitlik Eylem Planını (GYEEP)' in hayata geçirilmesi için Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planının (BEEP) hazırlanması	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Kurum kapasitesi	10
9.1.5 9.1.4 9.1.3 9.1.2	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) konularında Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı personeline (Belediye) yönelik eğitim düzenlenmesi	TCE ve TCDB için Kurum kapasitesi	50
9.1.6 9.1.5 9.1.4 9.1.3	İl genelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği perspektifiyle kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi, erken yaşta evliliğin önlenmesi ve aile birliğinin korunmasına yönelik farkındalık yaratıcı eğitimler düzenlenmesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Anaakımlaştırma	200

Kaynak: 1, 2 ve 4. sütunlar Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2015-2018 Mali Yılı Performans Programlarından derlenmiştir (<https://gante.bel.tr/>);
NOT: Burada sadece 24 alt-hedeften seçilmiş bir altküme yer almaktadır. Bu eşleştirmenin tam listesi için bkz: Günlük-Şenesen (2016), Günlük-Şenesen ve Yücel (2018). Ayrıca ilgili yıllara ait faaliyet raporlarından hareketle politika uygulamalarına ilişkin değerlendirmeler Günlük-Şenesen ve Yücel (2018)'de yer almaktadır.

TABLO 3. KADINLARIN DİRLİĞİNE KATKIYA AYRILAN KAYNAKLAR: GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2015)	
YAPABİLİRLİKLER	PLANLANAN KAYNAK 1000 TL
Boş zaman ve spor etkinliklerine erişim	100
Bakım hizmetlerine erişim	9 810
Ücretli istihdama ve uygun çalışma koşullarına erişim	50
Sağlığa erişim	350
Eğitim ve öğrenime erişim	20
Şiddetsiz bir yaşama erişim	160
I. KADINLARIN YAPABİLİRLİKLERİ	10 490
II. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ İÇİN KURUM KAPASİTESİ	60
III. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ ANAAKIMLAŞTIRMA	400
TOPLAM (I+II+III)	10 950
TOPLAM BELEDİYE BÜTÇESİ	773 320
Kadınların Dirliğine Katkıya Ayrılan Toplam Kaynak / Belediye Bütçesi % pay	1,42
NOT: Bu değerler ilgili alt-hedeflerin (24 tane) tam listesi üzerinden hesaplanmıştır; Bu bilgiler Günlük-Şenesen (2016) ve Günlük-Şenesen ve Yücel (2018)'de yer almaktadır.	

* Katılımcımız Satı Burunucu sunumunu doğaçlama yaptığı için Sempozyum kitapçığına yazılı metin olarak konulamamıştır.